

Ideasta oppaaksi

Aloittelevan toimittajan haastatteluoppaan synty

Miina Hakala & Mimosa Hedberg

Tekijä tai tekijät Miina Hakala, Mimosa Hedberg	Ryhmätunnus tai aloitusvuosi 2010
Raportin nimi Ideasta oppaaksi. Aloittelevan toimittajan haastatteluoppaan synty.	Sivu- ja liitesivumäärä 33 + 52
Opettajat tai ohjaajat Raisa Koivusalo	
<p>Tämän produktiivisen opinnäytetyön aiheena on onnistuneen henkilöhaastattelun tekeminen. Aloittelevalle toimittajalle suunnattu opas nimeltä <i>Aloittelevan toimittajan opas: Näin onnistun henkilöhaastattelussa</i>, julkaistaan verkossa loppuvuodesta 2013. Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa mahdollisimman konkreettiset ohjeet toimittajaopiskelijoille henkilöhaastattelun teosta vaihe vaiheelta.</p> <p>Työn teoreettisessa viitekehyksessä käsitellään henkilöhaastattelua tiedonhankinnan välineenä eli mikä henkilöhaastattelu oikeastaan on, miten siihen valmistaudutaan ja miten itse tilanteessa toimitaan. Lisäksi teoreettisessa viitekehyksessä kerrotaan lyhyesti henkilöhaastatteluiden etiikasta. Puhtaasti henkilöhaastatteluun keskittyvää kirjallisuutta ei ole saatavilla. Siksi tekijät hankkivat taustatietoa lukemalla journalismin sekä haastattelutekniikan yleisoppaita keskittyen niissä henkilöhaastattelu-osioihin.</p> <p>Tekijät toteuttivat oppaan sisällön ja taiton täysin itsenäisesti. Toimeksiantajana toimi HAAGA-HELIA ammattikorkeakoulun journalismin koulutusohjelma. Opasta tullaan käyttämään opetusmateriaalina koulutusohjelmassa.</p> <p>Opasta varten tekijät haastattelivat kuutta kokenutta toimittajaa, joilla on runsaasti kokemusta henkilöhaastatteluiden teosta. Näin oppaaseen saatiin alan kirjallisuuden lisäksi ajantasaista, kokemuspohjaista tietoa.</p> <p>Oppaan kohderyhmä on toimittajaopiskelijat sekä muut vasta alalle tulleet toimittajat, joilla ei ole vielä paljon kokemusta haastatteluista.</p> <p>Lopputulos, <i>Aloittelevan toimittajan opas: Näin onnistun henkilöhaastattelussa</i>, on kattava vaihe vaiheelta etenevä ohjeistus henkilöhaastattelujen tekoon. Opas julkaistaan Internetissä, jolloin se on myös muiden kuin HAAGA-HELIAN opiskelijoiden saatavilla.</p>	
Asiasanat haastattelut, oppaat, henkilökuvat, journalismi, toimitustyö	

Degree programme in Journalism

Authors Miina Hakala, Mimosa Hedberg	Group or year of entry 2010
The title of thesis From Idea to Guidebook The birth of a guidebook for novice journalists	Number of report pages and attachment pages 33 + 52
Advisor(s) Raisa Koivusalo	
<p>The topic of this thesis is providing advice for novice journalists in order to carry out an interview successfully. The goal has been to create an easy-to-read handbook for a beginner journalist.</p> <p>The handbook explains one phase at a time on how to prepare and conduct an interview, and what to do after the interview is over. The writers of the thesis have interviewed six different experienced Finnish journalists as material. These journalists have shared their experience and tips with beginners in order to help them do well in interviews. The handbook is based on other sources as well, mainly written journalistic material and writing guides.</p> <p>The basic terminology of interviewing is explained in the beginning of this thesis, which includes multiple book sources about journalism and interviewing, both in Finnish and English. There is also a description of the project, how the book was planned and carried out and what the outcome is.</p> <p>The two writers produced the content of the handbook and the layout independently. The sponsor of this thesis is HAAGA-HELIA University of Applied Science's journalism program.</p> <p>The outcome of this thesis is a ready-to-use handbook entitled <i>Aloittelevan toimittajan opas: Näin onnistun henkilöhaastattelussa</i>. This will be published on the Internet and will also be made available for HAAGA-HELIA students.</p> <p>There have not been many interviewing guidebooks in Finnish, so the writers feel that this handbook is useful, filling a need in the field of Finnish journalism.</p>	
Key words interviews, guides, profiles, journalism, journalist	

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Henkilöhaastattelu tiedonhankinnan välineenä.....	3
2.1	Mikä on haastattelu?.....	3
2.1.1	Henkilöhaastattelu ja henkilökuva.....	4
2.2	Henkilöhaastatteluun valmistautuminen	5
2.2.1	Haastateltavan ja näkökulman valinta.....	5
2.2.2	Tiedonhankinta	6
2.2.3	Kysymyksien suunnittelu.....	7
2.3	Haastattelutilanteessa toiminen	8
2.3.1	Hyvän haastattelijan ominaisuudet.....	9
2.3.2	Haastattelutilanteen tunnelma.....	10
2.4	Henkilöhaastattelun etiikka	11
3	Opaskirjan suunnittelu ja toteutus	12
3.1	Idea ja kohderyhmä.....	12
3.2	Työn tavoite	13
3.3	Aikataulu.....	13
3.4	Työskentelytavat.....	14
3.4.1	Työnjako	14
3.4.2	Haastateltavien valinta	15
3.4.3	Haastattelujen suunnittelu ja toteutus.....	17
3.4.4	Materiaalien purkaminen ja jäsenitys.....	19
3.4.5	Materiaalista oppaaksi	20
3.4.6	Viimeistely, testilukijat ja julkaisu	22
3.5	Materiaalien arviointi	24
3.5.1	Haastattelut.....	24
3.5.2	Kirjalliset lähteet	25
3.6	Ongelmat.....	26
3.7	Valmis opas	26
4	Valmiin työn arviointi.....	28
4.1.1	Työn hyödynnettävyys	28

4.1.2	Projektin arviointi: Oma työskentelymme	28
4.1.3	Projektin arviointi: Sisältö	29
4.1.4	Kysyntää muillekin oppaille?	30
	Lähteet	31
	Liitteet	32
	Liite 1: Opinnäytehaastatteluiden kysymyspatteristo	32
	Liite 2: Toimittajaopiskelijoiden arvioinnit	34
	Liite 3: Valmis produkti: Aloittelevan toimittajan opas: Näin onnistun henkilöhaastattelussa	37

1 Johdanto

Tämän raportin tarkoitus on kertoa produktiivisen opinnäytetyömme synnystä, tekovaiheista sekä hankkimastamme materiaalista. Opinnäytetyömme tarkoitus oli luoda opaskirja henkilöhaastatteluiden tekemisestä aloittelevalle toimittajalle sekä kuvata oppaan syntyprosessi.

Opinnäytetyössämme paneudumme myös henkilöhaastattelun määritelmään sekä henkilöhaastatteluun tiedonhankinnan välineenä. Tämä oli myös arvokasta taustatietoa lähtiessämme suunnittelemaan ja työstämään opastamme *Aloittelevan toimittajan opas: Näin onnistun henkilöhaastattelussa*.

Haastattelun tekeminen on useimmille aloitteleville toimittajille valtavan jännittävää ja vaikeaa. Erityisesti henkilöhaastattelut ovat jännittäviä, koska niissä on saatava haastateltava kertomaan syvällisiä asioita itsestään. Asiantuntijakommenttien pyytäminen tuntuu lastenleikiltä verrattuna siihen, että kysyy ihmiseltä henkilökohtaisia asioita hänen elämästään. Mitä sanoa haastateltavalle, kun sopii henkilöhaastattelua? Missä kannattaa haastatella? Entä miten haastateltava kohdataan? Aloittelevalla toimittajalla on mielessään paljon kysymyksiä, mutta tarjolla on vain vähän vastauksia.

Muistamme itsekin elävästi ensimmäiset haastattelumme ja niihin liittyvän jännityksen. Kunpa tukena olisi ollut selkeä ja helppolukuinen opaskirjanen. Siksi päätimmekin alkaa rakentaa opasta henkilöhaastattelujen tekemisestä toimittajanaluille. Halusimme luoda mahdollisimman konkreettisen käsikirjan, jonka ohjeita noudattamalla ensimmäisestäkin henkilöhaastattelusta voi selvitä kunnialla ja parhaimmillaan loistavasti.

Henkilöhaastattelut eivät ole vain ennalta suunniteltujen kysymysten latomista haastateltavalle. Tilanteessa on paljon asioita, joista pitää sopia jo ennen varsinaista haastattelua. Tunnelman pitää olla kohdallaan, samoin kuin toimittajan roolin tilanteessa. Eihän kukaan halua avautua tiuskivalle tiukkapipolle. Toisaalta liika kaveeraaminenkaan ei ole hyvästä, vaan toimittajan on säilytettävä oma ammattimaisuutensa. Kysymyksien muotoilullakin on väliä.

Uskomme, että aloittelevan toimittajan ei ole pakko oppia kaikkia henkilöhaastattelun kiemuroita kantapään kautta. Kokeneemmilla toimittajilla on runsaasti tietoa, neuvoja ja taitoa henkilöhaastatteluiden tekemiseen. Miksi tätä tietoa ei hyödynnettäisi? Päätimme rakentaa kokemusperäiseen tietoon pohjautuvan oppaan henkilöhaastatteluista. Haastattelimme oppaaseemme kuutta kokenutta toimittajaa, joilla on kaikilla hyvin kattava, vaikkakin erilainen, kokemus henkilöhaastatteluiden teosta.

Opas rakennettiin siten, että vasta-alkaja voi turvautua siihen jokaisessa haastattelun teon vaiheessa. Oppaasta voi esimerkiksi tarkistaa, mitä haastateltavan kanssa kannattikaan sopia tai mistä voi lähteä etsimään taustatietoja. Kaiken kaikkiaan oppaamme tarkoitus on olla aloittelevan henkilöhaastattelijan tukena ja turvana. Henkilöhaastattelut ovat kuitenkin taiteen laji, jossa jokaisella toimittajalla on tyyliinsä. Siksi emme voi antaa yksioikoisia tapoja toimia, vaan käytännön vinkkejä, joita voi hyödyntää ja muokata omalle tyylilleen sopivaksi.

Rajasimme oppaamme käsittelemään nimenomaan henkilöhaastattelun tekemistä, emmekä puutu oppaassamme asiahaastatteluihin, vaikka monesti samat neuvot pätevät kummassakin haastattelutyypissä. Rajauksemme jättää ulkopuolelle myös kirjoittamisvaiheen kokonaisuudessaan, vaikka onnistunut haastattelu onkin edellytys onnistuneelle jutulle. Rajasimme oppaamme neuvot koskemaan haastatteluita, joilla pyritään kirjoitettuun henkilöhaastatteluun tai -kuvaan. Vaikka monia vinkkejä voikin mahdollisesti hyödyntää myös radioon ja televisioon tehtävien henkilöhaastattelujen yhteydessä, emme ottaneet niitä huomioon opasta kirjoittaessa.

Toimeksiantajamme HAAGA-HELIA ammattikorkeakoulun journalismin koulutusohjelma pystyy toivottavasti hyödyntämään opastamme myös kirjoituskurssiensa opetuksessa. Pyrimmekin ottamaan oppaassa huomioon sen mahdollisen käytön opetustarkoituksiin. Oppaan luvut ovat selkeitä ja konkreettisia, joten sieltä voi poimia materiaalia käsiteltävän aiheen mukaan: vaikkapa kysymyksien suunnitteluun tai tiedonhankintaan.

2 Henkilöhaastattelu tiedonhankinnan välineenä

2.1 Mikä on haastattelu?

Haastattelu on toimittajan keskeisin tiedonhankintatapa, koska siitä saa ajanmukaista tietoa suoraan haastateltavalta. Haastattelun voi toteuttaa henkilökohtaisesti, puhelimitse tai jopa kirjallisesti kuten sähköpostilla. (Huovila 2004, 79.) Haastattelu on niin keskeinen tiedonhankinnan väline, että jokaisen toimittajan olisi syytä se hallita se (Miettinen 1988, 106).

Helpoin tapa määritellä haastattelu on nimetä se keskusteluksi, jolla on ennalta määrätty tarkoitus. Sekä keskusteluun että haastatteluun liittyy kielellinen ja ei-kielellinen kommunikaatio, joilla välitetään ajatuksia, asenteita, mielipiteitä, tietoa ja tunteita. Silti haastattelu eroaa olennaisesti keskustelusta, koska haastattelu tähtää tiedon keräämiseen ja on ennalta suunniteltua toimintaa. Haastattelu tapahtuu lähinnä haastattelijan ehdoilla tai ainakin hänen johdolla. (Hirsjärvi, Hurme 2001, 42.)

Haastattelu on tiedonkeruuta, jonka tavoitteena on saada mahdollisimman luotettavia ja päteviä tietoja. Journalistisesta näkökulmasta haastattelun tarkoitus on saada henkilö kertomaan toimittajalle jotakin, mitä hän haluaa tietää. (Kuutti 2002, 117.)

Haastattelu on tilanne, jossa usein kaksi toisilleen entuudestaan tuntematonta ihmistä tapaa haastattelijan aloitteesta satunnaisissa olosuhteissa. Haastattelijan tehtävään kuuluu olla utelias ja esittää outojakin kysymyksiä. Haastattelijan paneutuu haastateltavan ongelmiin kuitenkin auttamatta tätä. (Hirsjärvi, Hurme 2001, 43.) Koska haastattelu on kahden ihmisen välinen vuorotilanne, se voi olla myös monivivahteinen ja ongelmallinen. Toimittaja voi sortua tilanteessa useisiin virheisiin, esimerkiksi esittämällä epämääräisiä kysymyksiä tai valmistautumalla haastatteluun heikosti. (Miettinen 1988, 107.)

Journalistiset haastattelut jaetaan yleensä kahteen ryhmään: henkilöhaastatteluihin ja asiahaastatteluihin. Henkilöhaastattelussa haastateltavan persoonana kiinnostaa niin paljon lukijoita, että hänestä on syytä kirjoittaa juttu. Vastaavasti asiahaastattelussa henkilö

tietää asioita, jotka kiinnostavat lukijoita. (Suhola, Turunen, Varis 2005, 67.) Tässä opinnäytetyössä keskitytään pääasiallisesti henkilöhaastattelun tekoon, vaikka osa ohjeista pätee myös asiahaastatteluissa.

2.1.1 Henkilöhaastattelu ja henkilökuva

Henkilöhaastattelu poikkeaa merkittävästi asiahaastattelusta. Sen päämääränä on hankkia tietojen lisäksi myös vaikutelmia ja mielipiteitä ilmaisupainotteista juttua varten. Syvällisin tämän tyypin juttu on henkilöprofiili eli henkilökuva, johon liittyy olennaisesti myös kirjoittajan havainnot henkilöhaastateltavasta. Henkilöhaastattelu edellyttää toimittajalta erityistä ihmisen lukutaitoa. (Suhola, Turunen, Varis 2005, 71–72.)

Henkilöhaastattelulle on tärkeää, että toimittaja saa haastateltavan rentoutumaan. Haastateltavan vapautuminen tuo esille luonteenpiirteet: persoonan, kielen ja identiteetin. (Suhola, Turunen, Varis 2005, 73.)

Henkilökuva on aikakauslehdissä hyvin perinteikäs lajityyppi, vaikka sitä erehdytäänkin usein pitämään samana kuin henkilöhaastattelua. Henkilöhaastattelun ja -kuvan ero on yksinkertainen. Henkilöhaastattelussa välitetään tietoa, ja siinä ihminen riittää aiheeksi. Henkilökuvan kirjoittaja taas tavoittelee laajaa kokonaiskuvaa ihmisestä ja voimista ihmisen ympärillä. Henkilökuva ei ole tietoa välittävää, vaan tietoa muokkaavaa kirjoittamista. Henkilökuva kasvaa parhaimmillaan kertomukseksi ajasta, aatteesta ja ihmisestä. (Räty 1998, 138.)

Henkilökuvat voidaan nähdä osana uutta journalismia, jossa lähestytään asioita lähietäisyydeltä, tapahtumien ja ihmisten tasolta. Lintuperspektiivin sijasta toimittajan pitää lähestyä juttua sammakkoperspektiivistä eli mahdollisimman ruohonjuuritasolta. Tekstin tulee välittää tiedon ohella myös elämyksiä. (Räty 1998, 137.)

Henkilökuva vaatii enemmän työtä kuin pelkkä henkilöhaastattelu. Henkilökuvassa otetaan huomioon ihmisen historia, nykyhetki ja mahdollinen tulevaisuus. Siinä huomioidaan myös niin henkilön työ- kuin yksityiselämäkin. Joskus perehtymisvaihe vie viik-

kojakin. Ennakkotutkimuksen myötä saa selville pitääkö ennakkokäsitys henkilöstä paikkaansa ja toimiiko valittu teema. (Räty 1998, 141.)

Panu Räty kertoo artikkelissaan Henkilökuva ajan kuvana (1998) valitsevansa kohteita, jotka kiehtovat juuri häntä.

Usein en ole niinkään kiinnostunut kohteistani ihmisenä, vaan jostakin yksityiskohdasta hänen toiminnassaan tai hänen edustamallaan alalla. Uusi ilman omaa halua perehtyä aiheeseen, projektia on vaikea viedä kunnialla loppuun asti. Sitä paitsi, jos en pidä aihetta kirjoittamisen arvoisena, tuskin lukijanikaan siitä innostuvat. (Räty 1998, 139.)

2.2 Henkilöhaastatteluun valmistautuminen

Haastatteluun pitää aina valmistautua huolella. On tärkeää tietää, mitä haastattelulta halutaan, miten haastateltavaa lähestytään ja minkälaisia kysymyksiä haastattelussa kysytään. Valmistautumiseen on syytä käyttää reilustikin aikaa. (Adams 2001, 22.)

Valmistautuminen on haastateltavan mielenkiinnon herättämisen ja haastattelun onnistumisen ehdoton edellytys. Toimittaja hankkii riittävät taustatiedot asiasta ja haastateltavasta. Sen jälkeen toimittaja jäsentää juttuidean pohjalta haastattelun ydintä ja suunnittelee kysymykset. (Huovila 2004, 80.)

2.2.1 Haastateltavan ja näkökulman valinta

Haastateltavan valinta on keskeinen kysymys toimitustyössä. Yksikään valinta ei saa olla satunnainen tai perustelematon. Toimittajan tulee etukäteen harkita, montako haastattelukertaa tarvitaan, ja miten itse asia saadaan tarpeeksi monipuolisesti esitettyä henkilön kautta. (Miettinen 1988, 107.)

Kun toimittaja pohtii haastateltavan valintaa, hänen on kysyttävä itseltään, kuka on sopiva henkilö juuri tätä tarinaa varten, jotta tarinasta tulee yhtenäinen ja tasapainoinen. Kun mietitään sopivaa haastateltavaa henkilöhaastatteluun, toimittajat usein heittelevät runsaasti ideoita ilmaan ja parhaita ideoita lähdetään työstämään. (Whitaker, Ramsey, Smith 2004, 164–165.)

Haastateltavan valinta on erityisen tärkeää henkilöhaastatteluissa, koska koko jutun vetovoima ja kiinnostavuus rakentuvat valittavan henkilön persoonan ympärille. Henkilön tulee olla myös jollain tavoin ajankohtainen: nimitys uuteen virkaan, virasta erottaminen tai jokin merkittävä tapahtuma henkilön ympärillä. (Miettinen 1988, 108.)

Useimmiten laajan henkilökuvan kohde on julkisuudesta tuttu. Vaikka haastateltavan tulee olla tunnettu, hän ei saa olla median loppuun kuluttama. (Räty 1998, 138.)

Näkökulman valinta osoittaa kenen kannalta asiaa lähestytään. Näkökulma voi olla joko suppea tai avara. (Huovila 2004, 73.) Näkökulmaan vaikuttavat lehden linja ja perinne. Näkökulmaa miettiessä kannattaa pohtia, mitä haastateltava edustaa ja onko hänellä jotain yksilöllisiä ominaisuuksia tai erityispiirteitä. Näkökulmaa haarukoidessa voi pohtia myös haastateltavan toimintaympäristöä. Henkilökuvin teeman olisi hyvä kiinnittyä henkilöä suurempaan asiayhteyteen, esimerkiksi yhteiskunnassa vaikuttaviin voimiin. Tekstin näkökulman rakentaa ristiriidan tai vastakohta-asetelman varaan. (Räty 1998, 139–140.)

2.2.2 Tiedonhankinta

Ennen haastattelua toimittajan tulee hankkia riittävät taustatiedot asiasta ja haastateltavasta. Perusaineiston laajuus riippuu siitä, kuinka syvällistä toimittaja on tekemässä ja kuinka paljon jutun tekemiseen on käytettävissä aikaa. Jotta jutusta tulee riittävän monipuolinen, toimittajan tulee jo suunnitteluvaiheessa miettiä, mitä tietoja hän käyttää taustatietona ja mitä suorina lainauksina. (Huovila 2004, 80.)

Toimittaja valmistautuu haastatteluun keräämällä taustatietoja haastateltavasta lukemalla arkistojuttuja ja jututtamalla henkilön lähipiiriä (Suhola, Turonen, Varis 2005, 75). Haastatteluun valmistaudutaan myös lukemalla kirjallisuutta ja etsimällä tietoa Internetistä. Taustahaastatteluiden lähteenä voi käyttää esimerkiksi haastateltavan naapureita, kollegoita, kilpailijoita, ystäviä tai jopa vihamiehiä. (Adams 2001, 23.)

Tietoa voi etsiä myös tietosanakirjoista tai tutkimalla henkilön yritystä, organisaatiota tai yhteisöä. On tärkeää muistaa, että tieto on aina yhtä luotettavaa kuin sen lähde. Esimerkiksi Internetissä kaikki tiedot eivät ole oikein. (Adams 2009, 29.)

Monesti toimittaja sortuu etsimään tietoa vain itsestään selvistä paikoista. Tietoa voi hakea tavallisimpien paikkojen lisäksi muun muassa yliopistoista, tutkimuslaitoksista, erikoislehdistä, kansainvälisistä organisaatioista tai vaikkapa blogeista. (Randall 2011, 44–47.)

2.2.3 Kysymyksien suunnittelu

Toimittaja laatii jokaista haastateltavaa varten kysymyspatteriston, joka sisältää keskeisimmät kysymykset, joihin toimittaja haluaa saada vastauksen. Kysymyspatteristo on hyvä ohjenuora haastattelussa, mutta siitä voi ja pitää myös poiketa. (Miettinen 1988, 110.) Erityisesti vasta-alkajalle kysymyksien huolellinen suunnittelu on tärkeää, jotta kysymykset saa kysyttyä haastattelutilanteessa sopivassa muodossa (Whitaker, Ramsey, Smith 2004, 171–172).

Kysymykset kannattaa suunnitella loogiseen järjestykseen. Haastattelutilanteessa järjestystä voi muuttaa, mutta on pidettävä huolta, että kaikki tärkeät kysymykset tulee kysyttyä. (Miettinen 1988, 110.) Käytännöllisin tapa aloittaa henkilöhaastattelu on mutkattomat, esimerkiksi työtä koskevat kysymykset. Lähtemällä liikkeelle helpoista kysymyksistä haastateltava rentoutuu ja uskaltaa antaa syvempiä vastauksia haastattelun edetessä. (Räty 1998, 142.)

Kaikilla kysymyksillä tulee olla tarkoitus ja suora suhde artikkelin näkökulmaan. Kysymysten hajanaisuus johtaa helposti sekavaan haastattelutilanteeseen ja hankaluuksiin kirjoittaessa. (Räty 1998, 142.) Kysymyksiä suunnitellessa kannattaa lukea monipuolisesti taustatietoa haastateltavastasi. Sen jälkeen tulee pohtia muun muassa seuraavia kysymyksiä: Mitä haluat tietää lisää? Mitä ei ole vielä kerrottu? Onko ristiriitoja? Onko tarinassa aukkoja? Mitä kysymyksiä ei ole kysytty? Tällä tekniikalla pystyy muotoilemaan tuoreita, odottamattomia kysymyksiä. (Adams 2009, 30.)

Eri kirjoittamisoppaissa haastattelukysymykset jaotellaan hyvin monella eri tavalla. Yksinkertaisimmillaan kysymykset voidaan jakaa kolmeen kategoriaan. Ensimmäinen kategoria on suljetut kysymykset, joihin voi vastata vain yhdellä sanalla tai lausahduksella, tyypillisesti kyllä- tai ei-vastauksilla. Suljetut kysymykset ovat hyviä esimerkiksi haastattelun alussa, koska niihin on helppo vastata. Toinen kategoria on avoimet kysymykset, jotka vaativat haastateltavalta pidempää vastausta, ja joissa pyydetään haastateltavaa esimerkiksi kuvailemaan jotain tilannetta. Avoimet kysymykset ovat hyviä, jos toimittaja haluaa suoria sitaatteja tai laajempia vastauksia. Toisaalta haastateltava pystyy puhumaan aiheen ohi. Kolmas kategoria on arvottavat kysymykset, jotka ovat arvolatautuneita ja johdattelevia. Tällaisia kysymyksiä usein vältellään, mutta vaikeissa aiheissa niihin voi saada haluamansa tunnustuksen tai paljastuksen. (Whitaker, Ramsey, Smith 2004, 172–173.)

Kysymyksiä suunnitellessa samaan lauseeseen ei saa ujuttaa kahta kysymystä, koska silloin vain toiseen saa vastauksen (Whitaker, Ramsey, Smith 2004, 173). Toimittajan ei kannata kysyä pitkiä kysymyksiä, vaan lyhyet ja napakat kysymykset toimivat paremmin. Myös kysymyksiä, joihin vastaus on ilmiselvä, kannattaa välttää. Esimerkiksi lottovoittajan vastaus kysymykseen 'Miltä nyt tuntuu?' on ennalta arvattavissa. (Randall 2011, 80.)

Haastattelutilanteessa toimittajan pitää kuunnella tarkasti haastateltavan vastauksia, jolloin usein tulee aihetta lisä- tai jatkokysymyksille. Lisäkysymyksillä voi hankkia epätasälliseen ilmaisuun täydennystä tai saada lisää tulkintaa aiheesta. On suuri virhe jättää kysymättä lisäkysymyksiä vain siksi, että toimittaja pelkää paljastavansa tietämättömytensä. (Miettinen 1988, 110–111.)

2.3 Haastattelutilanteessa toiminen

Haastattelussa on kaksi puolta: luottamuksen luominen ja tietojen hankkiminen. Erityisesti henkilökuvan rakentaminen on hienovaraista toimintaa, sillä toisaalta toimittajan on kyettävä luomaan lämmin ja luottamuksellinen tilanne, toisaalta taas oltava joka hetki ammattilainen. (Räty 1998, 141.)

2.3.1 Hyvän haastattelijan ominaisuudet

On tärkeää muistaa, ettei kukaan ole hyvä haastattelija uransa alussa. Haastattelutekniikan hallitseminen vaatii harjoitusta. Vuosiakin alalla työskennelleet voivat kehittää haastattelutaitojaan. Joka ikinen haastattelu on myös yksilöllinen haastattelukokemuksensa. (Whitaker, Ramsey, Smith 2004, 163.)

Taitavat journalistit saavat haastattelemisen näyttämään helpolta, vaikka se ei sitä ole. Hyvä haastattelija pääsee nopeasti haastateltavan aaltopituudelle ja rohkaisee häntä puhumaan vapautuneesti. Hyvä haastattelija kysyy kysymyksiä, joihin hän saa eläviä vastauksia, kuuntelee vastaukset huolellisesti sekä rinnastaa saamiaan vastauksia taustamateriaaleihinsa. Tärkeintä haastattelijalle on kuitenkin olla miellyttävä ja empaattinen. Haastattelutilanteessa hyvä toimittaja on ensisijaisesti ihminen, sitten vasta toimittaja. (Adams 2001, 5.)

Hyvä haastattelijan lähtökohta on myös olla kiinnostunut haastateltavasta ja hänen vastauksistaan, sillä haastattelu on kuitenkin tiedonhankinnan tapa. Vilpitön ja rehellinen uteliaisuus ovat haastattelijan tärkeimpiä ominaisuuksia. Hyvä toimittaja kuvittelee itsensä haastateltavan paikalle ja miettii, mitä haastateltava haluaisi häneltä kysyttävän. (Whitaker, Ramsey, Smith 2004, 163.)

Haastattelutilanteessa tulee olla kohtelias, muttei alistuva. Toimittajan on hyvä olla joustava, muttei kuitenkaan antaa haastateltavan kävellä itsensä yli. Hyvä toimittaja pitää haastattelun ohjat omissa käsissään, mutta on valmis muuttamaan ennalta suunnittelemaansa kaavaa. Haastattelutilanteen ydin on pitää tilanne ammattimaisena. (Whitaker, Ramsey, Smith 2004, 179.)

Haastattelijoiden perisyntejä ovat usein puhua liikaa ja kuunnella liian vähän (Kuutti 2002, 125). ”Toimittaja ei saa olla liian suulas tai antaa itsestään liian terävää ja kriittistä vaikutelmaa. Henkilölähteitä haastattelevalta journalistilta ei voida koskaan vaatia liikaa vastausten kuuntelemista ja korvien käyttämistä suun sijasta.” (Kuutti 2002, 125.)

Haastattelutilanne vaatii toimittajalta heittäytymistä. Pelkkä jatkokysymysten synnyttäminen vaatii tarkkaa keskittymistä. Toimittajan on oltava haastattelussa valpas ja virkeä. Haastattelua ei kannata sopia esimerkiksi raskaan työviikon päätteeksi: väsynyt toimittaja on häpeäksi itselleen ja nöyryyttävä kokemus haastateltavalle. (Räty 1998, 142.)

2.3.2 Haastattelutilanteen tunnelma

Tyypillisesti haastattelu tapahtuu ystävällisessä ilmapiirissä ilman, että haastateltavan ja toimittajan välillä on ristiriitoja. Toimittajan kannattaa kuitenkin pitää aina silmät ja korvat auki. (Miettinen 1988, 110.)

Haastattelun alussa keskustelua olisi hyvä pyrkiä lämmittelemään, sillä mielenkiintoisimmat asiat nousevat esiin vasta, kun osapuolet ovat päässeet tutustumaan toisiinsa. Alussa haastateltavan on hyvä antaa puhua vapaasti, jotta hän rentoutuu. (Kuutti 2002, 125.)

Haastattelu ei ole väittelytilaisuus. Tilanteelle tai tiedonhankinnalle ei ole eduksi, jos toimittaja alkaa väitellä haastateltavan kanssa. Tunnelman säilyttämiseksi toimittajan tulisi kiinnittää huomiota äänensävyynsä, asentoihinsa, ilmeisiinsä ja eleisiinsä. (Miettinen 1988, 117.)

Haastattelussa toimittaja ei saa leimata haastateltavan mielipiteitä. Jos toimittaja haluaa kysyä kärkeviä, haastateltavan näkemyksistä poikkeavia kysymyksiä, kannattaa ne esittää jonkun muun kuin toimittajan omina mielipiteinä. (Huovila 2004, 81.)

Henkilöhaastattelulle on erityisen tärkeää, että toimittaja osaa rentouttaa haastateltavan. Liian tiukka tarkoitushakuinen tenttaaminen jäykistää kenet tahansa. Toimittajan on hyvä olla liikkeellä avoimin mielin ja uskaltaa ajautua juttelemaan myös niitä näitä. (Suhola, Turunen, Varis 2005, 72–73.)

Jokaisella toimittajalla on oma haastattelutyylinsä ja työtapansa. Henkilöhaastattelussa myös toimittajan persoona merkitsee paljon: äksy ärisijä pelottaa sekä nuorta ylioppilasta että pelargoni-ansa kastellutta mummoa; maltillinen rupattelu perheen koiralle pehmittää lukkiintuneimpiakin sotaveteraaneja. (Suhola, Turunen, Varis 2005, 73.)

2.4 Henkilöhaastattelun etiikka

Haastateltavan elämässä on usein sellaisia piirteitä, joita hän ei halua muiden tietävän. Toimittajan pitää itse osata päättää julkaistako vai ei, mikäli haastateltava kertoo sellaisia asioita, joita hänen suojelemisekseen ei kannata julkisuudessa käsitellä. Myös Julkisen sanan neuvosto on ottanut kantaa haastateltavan suojeeluun, joka on tärkeä periaate journalistille. Neuvoston mielestä median kanssa tekemisissä olevat henkilöt eivät aina tiedä, mihin tulevat sitoutuneeksi. (Suhola, Turunen, Varis 2005, 74.)

Journalismi on avointa toimintaa, jossa sekä toimittaja että haastateltava esiintyvät omilla nimillään. Näin lukija tietää, kuka on sanonut mitäkin ja kuka jutun on kirjoittanut. Poikkeustapauksissa haastateltava tai lähde voi jäädä tuntemattomaksi. Tällainen tilanne on mahdollinen, jos lähde ei voi asemansa puolesta toimia avoimesti. (Huovila 2004, 84.)

Olennaista on, että toimittajan ja haastateltavan välille syntynyttä luottamusta ei petetä. Luottamuksen voi pettää vain kerran, eikä sitä voi sen jälkeen rakentaa uudelleen yhtä pitäväksi. (Miettinen 1988, 118.)

Julkisen sanan neuvoston julkaisemien ja valvomien journalistin ohjeiden mukaan haastateltavalla on aina oikeus saada ennakolta tietää, millaisessa asiayhteydessä hänen haastatteluaan käytetään. Haastateltavalle on myös kerrottava, jos haastattelua voidaan käyttää useissa eri välineissä. Haastateltavalle pitää aina kertoa, onko keskustelu tarkoitettu julkaistavaksi vai ainoastaan tausta-aineistoksi. Tämä on syytä muistaa esimerkiksi tausta-haastatteluja tehdessä. (Julkisen sanan neuvosto 2013.)

Haastattelutilanteessa kannattaa ottaa huomioon myös, että jokaisen ihmisarvoa on kunnioitettava. Etnistä alkuperää, kansallisuutta, sukupuolta, seksuaalista suuntautumista, vakaumusta tai näihin verrattavaa ominaisuutta ei pidä tuoda esiin haastattelussakaan asiaankuulumattomasti tai halventavasti. (Julkisen sanan neuvosto 2013.)

3 Opaskirjan suunnittelu ja toteutus

3.1 Idea ja kohderyhmä

Idea aloittelevan toimittajan henkilöhaastatteluoppaan teosta lähti liikkeelle siitä, että koimme, ettei alalla ole yhtä selkeää ja pätevää suomenkielistä opasta henkilöhaastattelujen tekoon – varsinkaan aloittelevalle toimittajalle. Henkilöhaastatteluoppaat ovat kokemuksemme perusteella usein englanninkielisiä, ja suomenkielellä tietoa löytyy hajanaisesti vain erinäisistä kirjoittamisoppaista. Siksi halusimme koota perustiedot henkilöhaastattelemisesta yhdeksi selkeäksi oppaaksi.

Miksi sitten halusimme tehdä oppaan juuri henkilöhaastattelemisesta? Haastattelu on erittäin keskeinen tiedonhankinnan väline, ja jokaisen toimittajan olisi syytä se hallita se. (Miettinen 1988, 106.) Mielestämme toimittajan ydinosaaminen kulminoituu juuri haastattelujen tekoon ja haastattelutekniikan hallintaan. Hyvä toimittaja on myös hyvä haastattelija.

Halusimme myös, että haastatteluoppaamme antaisi eväitä henkilökuvien tekoon, sillä ne ovat epäilemättä yksi journalismin kuninkuuslajeista. Henkilökuva vaatii enemmän työtä kuin pelkkä henkilöhaastattelu. (Räty 1998, 141.)

Valitsimme kohderyhmäksi aloittelevat toimittajat. Halusimme tehdä selkeän oppaan, joka opettaa aloittelevaa toimittajaa kädestä pitäen, miten henkilöhaastatteluun valmistaudutaan, miten haastattelutilanteessa tulee toimia, ja mitä tapahtuu haastattelun jälkeen. Meillä tekijöillä, pian valmistuvilla toimittajaneluilla, on vielä tuoreessa muistissa asioita, joita olisimme halunneet tietää henkilöhaastatteluista uraa aloittaessamme. Asioita, joita kukaan ei kertonut, eikä suomenkielisistä oppaista löytynyt selkeästi jäsenteltä tietoa ainakaan yhdestä paikasta.

Päätimme rajata oppaamme nimenomaan printtimediaan tehtävien henkilöhaastattelujen tekoon. Emme siis keskity radio- tai tv-puolelle tehtäviin henkilöjuttuihin, vaikka oppaastamme voi olla toki myös osin hyötyä näissäkin välineissä.

Halusimme, että kirjalähteiden ohella oppaassa olisi haastateltu pitkän kokemuksen omaavia toimittajia, jotka kertoisivat neuvonsa ja henkilöhaastattelujen salansa aloitteleville toimittajille. Koimme myös, että haastateltavat toisivat oppaaseen mielenkiintoa ja kosketuspintaa oikeaan elämään paremmin kuin pelkät kirjalähteet.

3.2 Työn tavoite

Asetimme opinnäytetyömme tavoitteeksi kirjoittaa selkeä ja kattava opas henkilöhaastattelujen tekemisestä aloittelevalle toimittajalle. Päätimme, että oppaamme pyrkisi tarjoamaan eväitä onnistuneen haastattelutilanteen luomiseen. Halusimme rajata aiheen niin, että opas ei puuttuisi ollenkaan kirjoittamiseen.

Työn tavoitteena on siis tarjota aloitteleville toimittajille eväitä ja ideoita henkilöhaastattelujen tekoon. Koska HAAGA-HELIA on toimeksiantajamme, yksi tavoitteistamme on, että opasta voidaan käyttää journalismin koulutusohjelman opetuksessa apuna. Olemme luoneet oppaan siten, että sen sisältö sopisi hyvin käytettäväksi opetuksen tukena Henkilöjuttujen kirjoittaminen ja haastattelutekniikka -kurssilla.

Toki meillä on opinnäytetyön suhteen myös henkilökohtaisia tavoitteita. Halusimme luoda huolellisesti tehdyn opaskirjan, josta olisi aidosti hyötyä muille toimittajille. Tavoitteinamme oli myös kehittyä itse haastattelijoina, tiedonhankkijoina sekä kirjoittajina.

3.3 Aikataulu

Aloimme työstää opinnäytetyötämme keväällä 2013. Tapasimme ohjaajamme loppukeväästä ja tulimme yhdessä siihen tulokseen, että haastattelut opasta varten olisi hyvä tehdä jo ennen kesää.

Aikataulu muotoutui siis seuraavanlaiseksi: tekisimme toukokuun aikana haastattelut, kesäkuun aikana purkaisimme materiaalin ja heinäkuussa alkaisimme yhdessä työstämään itse opaskirjaa. Kesän lopussa opaskirjan ensimmäinen versio olisi valmis, jonka jälkeen ohjaajamme pääsisi kommentoimaan opasta.

Syksyn aikana oli tarkoitus viilata opasta ja kirjoittaa valmiiksi myös opinnäytetyöhön kuuluva raportti. Sekä oppaan että raportin tuli olla valmiina marraskuun alkuun mennessä, sillä opinnäytetyön esittelytilaisuus järjestetään marraskuussa 2013.

Aikataulussa jouduimme huomioimaan, että oppaan pitäisi käydä tarkistettavana myös kaikilla kuudella haastateltavallamme. Halusimme myös muutamien aloittelevien toimittajien lukevan oppaamme ennen julkaisua, joten tähän tuli varata myös lokakuussa aikaa. Aikataulussa ei ollut juurikaan liikkumavaraa, sillä toinen työn tekijöistä halusi valmistua joulukuuhun 2013 mennessä. Tämä tavoite takaraivossa olemmekin pysyneet täsmällisesti aikatauluissamme.

3.4 Työskentelytavat

3.4.1 Työnjako

Päätös siitä, että teemme produktin yhdessä syntyi jo ennen ideaa oppaasta. Vaikka teimme produktin alusta loppuun yhdessä, teimme työnjakoa työprosessin tehtävien sisällä. Ideoimme ja sovimme oppaaseen haastateltavat asiantuntijat hyvässä yhteisymmärryksessä. Miina Hakala lähestyi haastateltavia sähköpostitse. Tarkemmat tapausajankohdat sovittiin puhelimitse haastateltavien kanssa. Myös kysymysrunko, joka määritteli jo alustavasti oppaamme sisältöä, suunniteltiin yhdessä. Testasimme kysymyspatteristoa myös mallihaastateltavalla ennen varsinaisia haastatteluja.

Haastatteluissa jaoimme työn siten, että toinen haastatteli ja toinen teki muistiinpanoja sekä tarkkaili tilannetta. Koska haastatteluja oli yhteensä kuusi, molemmille tuli kolme haastattelukertaa sekä kolme muistiinpanokertaa. Vaikka roolit oli jaettu ennen haastattelua, myös muistiinpanovuorossa olleella oli lupa esittää jatkokysymyksiä haastateltavalle. Haastattelutilanteet olivatkin epämuodollisia keskustelunomaisia hetkiä.

Purimme haastattelut ristiin. Miina Hakala purki Mimosa Hedbergin tekemät haastattelut ja toisin päin. Saatuamme pitkät haastattelunauhut purettua, lähetimme sähköpostitse tekstit toisillemme luettavaksi.

Materiaalin jäsentämisen teimme yhdessä. Mietimme ja päätimme ensin opinnäyte-työmme alustavan rakenteen, jonka jälkeen aloimme käydä purettuja materiaalejamme kohta kohdalta lävitse. Kun materiaali oli jäsennelty, jaoimme osiot oppaan kirjoittami-seen. Hakala kirjoitti haastateltavien esittelyt, ennen haastattelua sekä haastattelun jäl-keen -osiot ja Hedberg kirjoitti taas pidemmän haastattelussa-osion. Tämän jälkeen osiot editoitiin ristiin.

Kun molempien kirjoittamat osuudet oli yhdistetty, teimme yhdessä johdannon sekä kokosimme kirjan loppuosan tapausesimerkit. Haastatteluista kerätty materiaali oli nyt kirjoitettu oppaan muotoon, jonka jälkeen kävimme läpi lähdeteoksiamme ja täyden-simme haastatteluista saamiamme tietoja kirjallisella tiedolla. Lähdeteoksissa Hedberg keskittyi lukemaan englanninkielistä materiaalia ja Hakala suomen- sekä ruotsinkielistä materiaalia.

Ohjaajaltamme Raisa Koivusalolta saadun palautteen jälkeen editoimme opasta vielä yhdessä. Kokonaisuudessaan työnjakoa on hieman hankalaa kuvailla, sillä useimmat vaiheista teimme tiiviisti yhdessä, mikä toimi hyvin ja tehokkaasti. Työnjako oli työ-sämme hyvin tasavertainen ja reilu.

3.4.2 Haastateltavien valinta

Ensimmäinen askel idean hioutumisen jälkeen oli valita haastateltavat eli ne toimittajat, joiden kokemuksiin oppaamme tieto tulisi suurelta osin perustumaan. Koska aiheena oli henkilöhaastattelujen tekeminen, valinnassa tärkeintä oli painottaa kokemusta ni-menomaan henkilöhaastatteluista. Halusimme myös keskenään mahdollisimman iäl-tään, sukupuoleltaan, työtaustaltaan ja työtavoiltaan erilaisia toimittajia.

Lähdimme miettimään medioita, joissa julkaistaan runsaasti henkilöhaastatteluja sekä -kuvia. Pääsimme nopeasti yhteisymmärrykseen, että Kuukausiliitteestä, Imagesta sekä Suomen Kuvalehdestä olisi saatava haastateltavat oppaaseemme. Kaikki kolme mediaa ovat suomalaisessa mediakentässä jopa harvinaisuuksia, sillä niissä julkaistaan edelleen puhtaita henkilökuvia.

Edellä mainittujen lisäksi halusimme mukaan naistenlehti-, viihde- sekä freelancer-toimittajan. Naistenlehistä henkilöhaastatteluja luetaan hyvin paljon, mikä oli mielestämme perusteltu syy ottaa mukaan yksi naistenlehden toimittaja. Viihdejournalismissa tehdään myös runsaasti henkilöhaastatteluja. Lisäksi ajattelimme, että henkilöjuttuihin keskittyvä freelancer-toimittaja voisi tuoda erilaista näkökulmaa kuin toimituksessa työskentelevät toimittajat.

Kuukausiliitteestä valitsimme toimittaja Saska Saarikosken. Vaikka hän on työskennellyt Kuukausiliitteessä vasta vuodesta 2012, Saarikoskella on monipuolinen kokemus henkilöhaastatteluista ja vahva tunnistettava kirjoitustyyli. Saarikoski on aiemmin työskennellyt muun muassa Helsingin Sanomien sunnuntai- ja kulttuurisivuilla sekä Suomen Kuvalehdessä. Painava yksittäinen syy Saarikosken valintaan oli myös hänen maaliskuussa ilmestynyt juttunsa Tarja Halosesta, jota me molemmat pidimme onnistuneena henkilökuvana.

Imagen entinen päätoimittaja Mikko Numminen valikoitui haastateltavaksi, koska hänen juttunsa Timo Salosesta vuodelta 2008 on esimerkillinen henkilokuva. Käsittelimme Nummisen ”Timpe”-juttua Pekka Huolmanin ohjaamalla Henkilöjutut ja haastattelutekniikka -kurssilla vuonna 2010, ja juttu teki meihin molempiin suuren vaikutuksen. Imagen päätoimittajana Numminen on myös katsellut aitiopaikalta haastateltavien valikoitumista henkilöjuttuihin, joten uskoimme, että hänellä on painavaa sanottavaa opastamme varten. Uskomuksemme ei ollut väärä. Numminen lopetti Imagen päätoimittajana kesäkuussa 2013 ja siirtyi freelancer-toimittajaksi.

Suomen Kuvalehdestä emme tunteneet ketään yksittäistä toimittajaa. Siksi otimme yhteyttä toimitukseen ja kysyimme, kuka olisi pätevä ja kokenut kertomaan meille henkilöhaastattelujen teosta. Toimittaja Elina Järvistä ehdotettiin meille, ja sitten hän suostui haastattelupyyntöömme. Järvinen on toimittajana keskittynyt nimenomaan henkilökuvien tekoon, vaikka toki hän tekee Suomen Kuvalehteen myös pienempiä henkilöhaastatteluja eli Suomen Kuvalehdessä niin sanottuja palstajuttuja.

Naistenlehtitoimittajista haastateltavaksemme valikoitui Olivia-lehden toimittaja Ninni Lehtniemi. Olivia on naistenlehtimarkkinoilla melko uusi tulokas, ja koimme, että sen

henkilöjutut ovat tuoreempia ja raikkaampia verrattuna perinteisempiin naistenlehtiin. Henkilöjutuissa on usein hyvin uniikit näkökulmat. Miina Hakalalla oli myös valmiit kontaktit Olivia-lehteen työharjoittelun ansioista, mikä helpotti yhteydenottoa. Lehtniemi kirjoittaa lähestulkoon kaikki Olivian päähenkilöjutut eli usean aukeaman henkilökuvat. Lehtniemi edustaa myös hieman nuoremman sukupolven toimittajaa, mikä oli lähteidemme monimuotoisuuden kannalta hyvä.

Viihdetoimittajan valinta oli hyvin yksinkertainen. Ilta-Sanomien erikoistoimittaja Rita Tainola tulee varmasti useimmille meistä mieleen, kun puhutaan viihdejournalismista. Tainola on oman alansa mestari, joka saa ihmisen kuin ihmisen puhumaan. Vaikka Tainola on viihdetoimittaja, täytyy muistaa, että hän on haastatellut myös lukuisia hyvin merkittäviä valtionpäämiehiä: muun muassa Egyptin entistä presidenttiä Muamar Gaddafia. Tainola on rautainen henkilöhaastattelija.

Freelancer-toimittajista valitsimme Yhdysvalloista käsin työskentelevän Anu Partasen. Partanen on työskennellyt aiemmin Imagen toimittajana, josta hän on saanut runsaasti kokemusta henkilökuvien kirjoittamisesta. Yhdysvalloissa työskennellessään hän on lisäksi päässyt tekemään juttuja kansainvälisistä tähdistä, mikä toi mielestämme hyvää uutta näkökulmaa oppaaseemme. Ulkomailla ja freelancerina työskentely antaa Partaselle aivan uutta näkökulmaa henkilöjuttujen tekoon. Partanen valikoitui siis monipuolisen kokemuksensa takia.

Koimme jälkikäteen ajateltuna kaikki valinnat hyvin onnistuneiksi ja toisiaan täydentäviksi. Saimme haastateltaviltamme hyvin kattavan käsityksen henkilöhaastattelujen teon haastavista vaiheista. Jokainen toi oppaaseemme uusia ja erilaisia näkökulmia.

3.4.3 Haastattelujen suunnittelu ja toteutus

Jo ennen haastattelujen sopimista rakensimme haastattelujen kysymysrunгон. Päätimme käyttää tiedonhankinnassamme puolistrukturoitua haastattelua. Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset ovat kaikille samat, mutta haastattelija voi vaihdella niiden järjestystä ja sanamuotoa. Vastauksia ei ole sidottu vastausvaihtoehtoihin, vaan haastateltavat saavat vastata omin sanoin. Puolistrukturoidulle haastattelulle on tyypillistä, että

jokin haastattelun näkökulma on lyöty lukkoon, muttei kaikkia. (Hirsjärvi, Hurme 2001, 47.) Haastatteluissamme olikin olennaista, että saimme vastaukset tiettyihin haluamiimme kysymyksiin, mutta haastateltava sai tuoda esiin myös muita omasta mielestään tärkeitä näkökulmia.

Suunnittelimme kysymysrunгон yksityiskohtaisesti. Jaoin kysymykset neljään suurempaan kokonaisuuteen. Aluksi kysyimme haastateltavan perustiedot, kuten koulutus ja työhistorian. Ensimmäinen kokonaisuus oli henkilöhaastattelun ideointi ja valmistautuminen. Toinen oli henkilöhaastattelujen haastattelutekniikka ja kolmas henkilöhaastattelutilanteen tunnelmaan liittyvät asiat. Neljänneksi kysyimme haastateltavien omakohtaisia kokemuksia sekä erityisen onnistuneesta että huonosti menneestä henkilöhaastattelusta. Lopuksi oli vielä niin sanottu vapaa sana eli haastateltava sai kertoa muita mielestään tärkeitä henkilöhaastatteluun liittyviä asioita.

Päädyimme suunnittelemaan edellä kuvatun kysymysrunгон, koska ajattelimme sen vastaavan jo tulevan oppaan rakennetta. Oppaamme rakenne jalostui työn edetessä kuitenkin erilaiseksi, mutta kysymysrunгон järjestys toimi silti hyvin.

Lähetimme kysymykset etukäteen haastateltavillemme sähköpostitse haastattelupyynnön yhteydessä. Näin he pystyivät pohtimaan vastauksiaan jo hieman etukäteen. Haastateltavia pyydettiin varaamaan aikaa haastatteluun noin tunti. Myös opinnäytetyöohjaajamme luki ja antoi palautetta kysymyksistä ennen haastatteluja.

Kaikki kuusi haastattelua toteutimme toukokuussa 2013. Koska haastattelut olivat ajallisesti lähekkäin toisiaan ja tuoreessa muistissa, niitä oli helppo vertailla keskenään jo ennen purkamista. Haastattelimme kaikki toimittajat kasvotusten heidän työpaikoillaan. Ainoastaan Yhdysvalloissa asuvan Anu Partasen haastattelimme Skypen välityksellä videopuheluna.

Hedberg haastatteli Elina Järvisen Otava Median tiloissa, Rita Tainolan Sanoma-talossa sekä Ninni Lehtniemen Bonnier Publicationsin tiloissa. Näissä haastatteluissa Hakala teki muistiinpanot. Vastaavasti Hakala haastatteli Mikko Nummisen A-lehdillä, Saska Saarikosken Sanoma-talossa sekä Anu Partasen videopuhelun välityksellä. Hedberg

kirjasi muistiinpanot näissä haastatteluissa. Käsintehtyjen muistiinpanojen lisäksi nauhoitimme haastattelut. Hakala myös kuvasi haastateltavat oppaan esittelyosiota varten.

Haastattelujen pituus vaihteli reilusta puolesta tunnista lähes kahteen tuntiin sen mukaan, kuinka paljon haastateltavilla oli aiheesta sanottavaa. Pisimmän haastattelun antoi Mikko Numminen. Rita Tainola taas vastasi kaikista napakimmin, ja hänen haastattelunsa kesti puolisen tuntia. Muut neljä haastattelua kestivät noin tunnin.

Vaikka kysymysrunko oli kaikille sama ja kysymykset esitettiin suunnilleen samassa järjestyksessä kaikille, oli jokaisessa haastattelussa keskustelun painopiste hieman erilainen haastateltavan oman kiinnostuksen mukaan. Lisäksi saimme runsaasti sellaista tietoa, joihin emme olleet osanneet varautua kysymyksillä. Haastattelut olivatkin polveilevia ja hyvin keskustelunomaisia. Myös muistiinpanovuorossa ollut kysyi usein jatkokysymyksiä.

Haastattelujen lopuksi sovimme, että haastateltavat saavat tarkistaa sitaattinsa ennen oppaan julkaisua. Sovimme lisäksi, että he saavat myös kommentoida oppaan muuta sisältöä.

3.4.4 Materiaalien purkaminen ja jäsenitys

Kun olimme tehneet kaikki kuusi haastattelua, seuraava vaihe oli haastattelunauhojen ja -muistiinpanojen purkaminen. Päätimme purkaa nauhat hyvin yksityiskohtaisesti, jotta suorien sitaattien käyttö oppaassamme olisi kirjoitusvaiheessa mahdollisimman yksinkertaista. Purimme nauhat kesäkuun ja elokuun alun välillä.

Purimme nauhat ristiin. Hakala purki nauhat, jossa Hedberg toimi haastattelijana ja toisinpäin. Poikkeuksena Hakala purki myös Anu Partasen haastattelun, jossa hän toimi itse haastattelijana. Koska Mikko Nummisen haastattelu oli tuplasti muita pidempi, Hedbergille olisi tullut muuten runsaasti Hakalaa enemmän purettavaa. Nauhojen purkaminen oli työläs prosessi, johon kului lukuisia tunteja.

Samalla, kun purimme haastattelumateriaalia, luimme runsaasti henkilöhaastatteluun liittyvää kirjallista materiaalia. Koska puhtaasti henkilöhaastatteluun keskittyvää kirjallisuutta ei ole saatavilla, perehdyimme alan yleisteoksiin, englannin- ja ruotsinkielisiin haastatteluoppaisiin sekä selvitimme itsellemme haastattelun käsitteet tutkimus- haastattelua käsittelevistä oppikirjoista. Asiahaastatteluista, joita käytetään runsaasti muun muassa uutistyoissa, on kirjoitettu paljon, joten heijastelimme myös niiden tekoa henkilöhaastattelun tekoon ja etsimme sääntöjä, jotka pätevät molempiin haastattelulajeihin.

Kun haastattelunauhat oli saatu purettua, alkoi materiaalien jäsennysprosessi. Aluksi teimme päätöksen oppaamme lopullisesta rakenteesta. Tämän jälkeen kävimme jokaisen puretun haastattelun huolellisesti läpi ja merkkasimme kaikki käyttökelpoiset kohdat sekä sen, mihin oppaan osioon kyseinen kohta kuuluu.

Tämä työ oli hidasta ja uuvuttavaa. Raskas työ kuitenkin palkitsi tekijänsä, sillä tämän jälkeen oli helppo tehdä rakennekäsikirjoitus eli mitä mihinkin oppaan kohtaan kirjoitetaan. Kun rakennekäsikirjoitus oli valmis, aloimme kirjoittaa oppaan ensimmäistä versiota puhtaaksi.

3.4.5 Materiaalista oppaaksi

Yksi tärkeimmästä vaiheista materiaalin saattamisessa oppaan muotoon oli päättää opaskirjamme rakenteesta. Alun perin mietimme, että haastatteluiden kysymysrunko toimisi rakenteemme ohjenuorana. Kuitenkin, kun olimme purkaneet materiaalin, aloimme kokea suunnitellun rakenteen raskaaksi ja vaikeaksi. Alun perin tarkoitus oli jakaa opas valmistautumiseen, haastattelutilanteen tunnelmaan sekä haastatteluteknisiin asioihin. Tunnelma ja tekniikka haastattelutilanteessa ovat kuitenkin monelta osin päällekkäisiä, joten rakenne alkoi tuntua teennäiseltä. Meistä se ei myöskään palvellut ensimmäisiä henkilöhaastatteluitaan tekevää toimittajaopiskelijaa.

Siksi muutimme rakenteen mahdollisimman konkreettiseen muotoon. Päätimme muokata rakenteen sellaiseksi, että sitä voi haastattelun teon edetessä käyttää ohjenuorana vaihe vaiheelta. Siksi suuriksi pääotsikoiksi nousi Ennen haastattelua, Haastattelussa ja

Haastattelun jälkeen. Lopun tapausesimerkit jaettiin onnistuneisiin ja epäonnistuneisiin, ja kumpaankin kohtaan valittiin neljä esimerkkiä.

Päätimme tehdä alaotsikot kysymysmuotoon. Ajatus tämän taustalla on se, että halusimme tehdä oppaasta neuvokkimaisen vihjekirjan, josta aloittelija saa myös tukea ja turvaa. Väliotsikkoina olevat kysymykset ovat varmasti kysymyksiä, joita herää aloittelevan henkilöhaastattelijan mielessä. Opas antaa kysymyksiin vastaukset.

Ennen haastattelua -osiossa käsittelemme henkilöiden valintaa henkilöhaastatteluihin, näkökulman valintaa, yhteydenottotapoja haastateltavaan, haastateltavan kanssa sovittavia asioita, taustatöitä, kysymysten sekä haastattelupaikan suunnittelua. Tämän osion lukemalla aloitteleva toimittaja saa käsityksen, mitä kaikkea hän voi tai hänen pitää tehdä ennen henkilöhaastattelun tekoa.

Haastattelussa -osio on osioista laajin. Siinä käsitellään haastateltavan kohtaamista, toimittajan roolia, haastattelutilanteen tunnelmaa, muistiinpanojen tekoa, kysymyksiä hyvin laajasti, kuuntelemista, haastatteluteknisiä kikkoja sekä haastattelun lopettamista ja eri tapaamiskertoja. Kysymykset on jaoteltu alaotsikoiksi kysymysten järjestyksestä, hyvin ja huonoihin kysymyksiin sekä vaikeisiin kysymyksiin. Osio on kattava, eikä sen sisältämää informaatiota voi aloittelija sisäistää hetkessä. Koemme, että aloitteleva henkilöhaastattelija saa ymmärryksen ja konkreettisia neuvoja sekä työkaluja henkilöhaastattelutilanteeseen Haastattelussa -osiossa.

Haastattelun jälkeen -osio on suppein, koska oppaamme käsittelee nimenomaan haastattelutekniikkaa, eikä puutu itse kirjoittamiseen lainkaan. Tämän rajauksen teimme itsellemme heti alusta pitäen selväksi. Tässä viimeisessä varsinaisessa opasosassa käsitellään sitä, miten haastattelumateriaali kannattaa purkaa sekä kannattaako juttu lähettää haastateltavalle tarkistettavaksi. Viimeksi mainitun osion päätimme ottaa mukaan, koska kaikki haastateltavamme pitivät sitä tärkeänä teemana ja viittaamme asiaan jo aiemmin Ennen haastattelua -osiossa, jossa puhutaan asioista, joista haastateltavan kanssa kannattaa sopia.

Lopun esimerkkitapauksien on tarkoitus olla inspiroivia ja kannustavia. Parhaimmillaan henkilöhaastattelu on hieno kokemus niin toimittajalle kuin haastateltavalle, tai ainakin haastattelusta syntyy kiinnostava ja lukijoiden ajatuksia herättävä juttu. Toisaalta aina henkilöhaastattelut eivät onnistu, kun toimittajan ja haastateltavan kemiat eivät yksinkertaisesti kohtaa tai haastatteluun valmistautuminen on jäänyt liian vähälle. Siksi halusimme nostaa esille myös kannustavia tarinoita haastateltaviemme kompuroinnista henkilöhaastatteluissa.

Oppaan kirjoitusprosessi oli yllättävän helppo sen jälkeen, kun materiaali oli tarkasti jäsennelty ja oppaan käsikirjoitus kirjoitettu. Kirjoitimme ensin itsenäisesti työnjaon mukaisesti omat osiomme. Tässä vaiheessa kirjoitimme puhtaasti haastattelumateriaalin pohjalta. Tämän jälkeen editoimme osiot ristiin ja yhdistimme ne yhdeksi oppaaksi.

Vaikka oppaamme idea onkin, että se tarjoaa tuoretta kokemuspohjaista tietoa, halusimme laajentaa sitä kirjallisella, jo olemassa olevilla tiedoilla. Siksi täydensimme opasta kirjallisuusmateriaalilla, jota olimme lukeneet jo aiemmin itsellemme taustatiedoksi. Kirjoina meillä oli journalismin perusteoksia sekä haastattelutekniikkaa käsitteleviä kirjoja niin suomeksi, ruotsiksi kuin englanniksikin. Näin oppaastamme tuli kattavampi ja uskottavampi.

Saimme ohjaajaltamme Raisa Koivusalolta palautetta oppaan ensimmäisestä versiosta. Hänen ehdotuksestaan lisäsimme oppaaseen ensimmäiseksi osioksi lyhyen avauksen siitä, mitä henkilöhaastattelulla ja henkilökuvalla tarkoitetaan. Kerroimme osiossa myös, miten henkilöhaastattelu eroaa asiahaastattelusta. Koivusalo painotti myös kuuntelun tärkeyttä haastattelussa, mikä oli ehkä oppaassamme jäänyt sivurooliin. Siksi loimme oppaaseen kappaleen: Miten kehitän itseäni kuuntelijana? Kappaleessa annetaan konkreettisia neuvoja siitä, miten tätä haastattelijalle tärkeää taitoa voi kehittää.

3.4.6 Viimeistely, testilukijat ja julkaisu

Viimeistelyvaiheessa luimme oppaamme vielä kriittisesti läpi ja korjasimme oikeinkirjoitusta ja muutamia sanamuotoja. Mietimme myös oppaan ulkoasua, jonka päätimme

pitää yksinkertaisena ja välttää liiallista kuvien käyttöä. Tällä ratkaisulla ajattelemme helpottavamme oppaan printtaamista oppimateriaalikäyttöön.

Testasimme oppaan sisältöä kolmella opintojensa alkuvaiheessa olevalla HAAGA-HELIAn journalismin opiskelijalla. Toisen vuoden opiskelijat Don Lehtinen ja Eveliina Linkoheimo sekä ensimmäisen vuoden opiskelija Anna Järviluoma lukivat oppaan viimeistellyn version. Kohderyhmään kuuluvien lukijoiden kommentit otettiin huomioon, ja oppaaseen oli mahdollista tehdä vielä pieniä muutoksia ennen taittoa.

Esitimme testilukijoille muutamia lyhyitä kysymyksiä oppaasta. Kysyimme muun muassa, kokiko lukija oppaasta olevan hyötyä hänen opiskeluissaan, ja puuttuiko opaskirjasta jotain olennaista tietoa aiheesta. Kysyimme myös, voisiko lukija kuvitella hyödyntävänsä opasta jatkossakin ja olisiko oppaasta hyötyä esimerkiksi HAAGA-HELIAn henkilökirjoittamiskurssin opetusmateriaalina.

Anna Järviluoman mielestä opaskirja oli kokonaisuutena todella hyvä paketti. Hän uskoo, että erityisesti näkökulmavinkit voisivat olla monelle aloittelevalle toimittajalle tarpeen. Opas avasi hänen mielestään hyvin henkilöhaastattelun keinoja juuri konkreettisten esimerkkien ja neuvojen kautta. Konkareiden kommentit saivat myös kehuja. Teksti oli Järviluoman mukaan mielenkiintoista luettavaa, koska se ei koostunut pelkästään tylsästä tai ympäröivästä teoriatiedosta. Hän piti myös oppaan selkeästä rakenteesta ja helppolukuisesta tekstistä.

Myös Eveliina Linkoheimo koki oppaasta olevan hyötyä hänelle. Lisäarvoa tekstiin toivat hänen mukaansa konkareiden kommentit ja tarinat, ja hän muistutti, että konkareiden mokailuista tulee hyvä mieli, kun tajuaa, että ammattilaisetkaan eivät ole aina iskussa. Linkoheimo koki, että oppaasta olisi opiskelijalle erityisesti hyötyä opintojen alkuvaiheessa. Joihinkin yksittäisiin kohtiin Linkoheimo kaipasi lisää konkretiaa. Linkoheimo uskoo, että oppaasta olisi hyötyä HAAGA-HELIAn henkilöjuttukurssilla.

Don Lehtinen koki myös, että oppaastamme olisi hänelle hyötyä – erityisesti opiskelujen alkuaikoina. Erityisen inspiroivia olivat hänen mielestään kokeneiden toimittajien kommentit ja niiden monipuolisuus. Lehtinen ehdotti, että loppuun olisi sopinut hyvin

tarkistuslista asioista, joita tarvitsee muistaa esimerkiksi ennen haastattelua. Pohdimme tätä itsekin, mutta lopulta emme olleet vakuuttuneita sen tarpeellisuudesta.

Annoimme myös haastateltavillemme mahdollisuuden tarkistaa oppaassa käytetyt sitaattinsa sekä kommentoida opasta ylipäättään. Haastateltavat halusivat tehdä pieniä muutoksia omiin sitaatteihinsa. Oppaasta ylipäättään saimme positiivista palautetta. Esimerkiksi Suomen Kuvalehden Elina Järvinen sanoi: ”Opas oli oikein kiinnostavaa luettavaa. Se herätti minussakin paljon ajatuksia. Olen varma, että oppaasta tulee suosittu, kun ihmiset vain löytävät sen.”

Julkaisemme oppaan Internetissä loppuvuodesta 2013. Julkaisualustana toimii ilmainen Issuu.com -palvelu, johon pystyy lataamaan tunnukset luomalla pdf-muotoisia julkaisuja. Levitämme linkkiä julkaisuun sosiaalisessa mediassa ja pyydämme journalismin opiskelijoiden ainejärjestöä Skuuppi ry:tä kertomaan oppaasta tiedotteessaan. Levitämme linkkiä mahdollisesti myös muiden toimittajakoulujen etujärjestöille. Pdf-muotoinen työ jää HAAGA-HELIAn journalismin koulutusohjelman käyttöön, jolloin opettajat voivat halutessaan printata tai ladata oppaan esimerkiksi Moodleen.

Alkuperäinen ajatus oli julkaista opas kirjana. Päädyimme kuitenkin sähköiseen oppaaseen taloudellisten ja aikataulullisten syiden vuoksi. Lisäksi sähköinen opas on helposti myös muidenkin kuin koulumme opiskelijoiden saatavana.

3.5 Materiaalien arviointi

3.5.1 Haastattelut

Toimittajien haastattelut olivat oppaamme päälähde. Mielestämme oli hyvä valinta, että oppaan runko kirjoitettiin näihin haastatteluihin pohjaten, koska niistä saimme ajantasaista, käytännössä testattua tietoa. Alan kirjat ovat kuitenkin monesti useamman vuoden vanhoja, eikä niissä aina lähestytty haastattelua kovinkaan käytännöllisesti.

Haastattelumateriaalia kertyi runsaasti kuudesta noin tunnin mittaisesta haastattelusta. Materiaalia oli niin runsaasti, että sitä jäi myös käyttämättä. Kuusi haastateltavaa oli kuitenkin mielestämme sopiva määrä. Saimme monipuolisen kuvan henkilöhaastatteluista

erilaisilta toimittajilta. Jos haastateltavia olisi ollut vaikka puolet vähemmän, materiaaliimme olisi ollut huomattavasti yksipuoleisempaa. Jos olisimme taas haastatelleet enemmän toimittajia, uskomme, että vastaukset olisivat alkaneet toistaa itseään. Jo kuuden toimittajan kohdalla huomasimme, että osa vastauksista oli hyvin toisteisia ja samanlaisia.

Haastateltavamme edustivat hyvin medioita, joissa tehdään kirjallisia henkilöhaastatteluita ja -kuvia. Koska rajasimme kokonaan sähköisen puolen pois, mielestämme haastateltavat edustivat kattavasti mediakenttää, jonka ydinalaa henkilöhaastattelut ovat.

3.5.2 Kirjalliset lähteet

Henkilöhaastattelusta ei ole olemassa omia kirjoja, saati oppaita suomenkielellä. Siksi jouduimme käyttämään oppaamme lähteinä journalismin yleisteoksia sekä yleisesti haastattelutekniikasta kertovia kirjoja, joissa keskitytään melko paljon asiahaastattelujen tekoon. Lisäksi hyödynsimme soveltuvilta osin myös tutkivaa journalismia käsittelevää kirjallisuutta.

Käyttämämme yleisteokset olivat mielestäni hyvin perusteltuja, koska niissä käsiteltiin henkilöhaastatteluja ja myös yleisemmällä tasolla haastattelemista. Monet asiahaastattelussa toimivat periaatteet pätevät myös henkilöhaastatteluissa. Pyrimmekin lukemaan ja tekemään muistiinpanoja kirjalähteistä koko ajan heijastaen niiden oppeja henkilöhaastatteluun. Panu Rädyn artikkeli kirjassa *Journalismia! Journalismia?* käsitteli suoraa henkilökuvan tekoa, ja oli siksi yksi opinnäytetyömme olennaisimpia lähteitä.

Meillä oli käytössämme kaksi puhtaasti haastattelutekniikkaa käsittelevää kirjaa, joista oli suuri apu opasta tehdessä. Kyseessä ovat Sally Adamsin *Interviewing for journalists* ja Björn Hägerin *Intervjuteknik* -kirjat. Niissä on todella pureuduttu haastattelemisen saloihin, vaikkei asia- ja henkilöhaastatteluja ollutkaan varsinaisissa ohjeissa eritelty. Nämä kirjat olivat oppaamme kannalta oleellisia ja niiden käyttäminen teki oppaasta paremman ja kattavamman.

Lisäksi käytimme yhtä verkkolähdettä eli Julkisen sanan neuvoston journalistin ohjeita. Vaikka eettisyyden pohdinta ei missään nimessä ole oppaamme ydintä, oli journalistin ohjeiden käyttäminen taustamateriaalina perusteltua, koska eettiset ohjeet oli syytä pitää mielessä opasta nuorille toimittajille kirjoittaessa.

Kaiken kaikkiaan onnistuimme mielestämme valitsemaan laadukkaita kirjallisia lähteitä oppaamme lähteiksi. Yhdessä haastattelujen kanssa saimme tehtyä kokonaisen ja uskottavan kuvan henkilöhaastattelun syntyprosessista. Pystymme tekijöinä seisomaan materiaalimme ja samalla siis koko oppaamme sanoman ja ohjeiden takana.

3.6 Ongelmat

Oppaan tekoprosessiin liittyi vain vähän ongelmia. Hyvän suunnittelun ansiosta pysyimme hyvin aikataulussa ja oppaasta tuli myös sisällöltään toivomamme kaltainen. Kaiken kaikkiaan opinnäytetyömme teko sujui hyvin joustavasti. Me tekijät olemme tottuneet ennenkin tekemään työtä yhdessä, joten yhteistyö sujui hyvin ilman ristiriitoja.

Alkuperäisten suunnitelmien mukaan opas olisi painettu pieneksi kirjaseksi. Toimeksiantajamme taloudelliset rahkeet eivät kuitenkaan riittäneet lopulta oppaan painattamiseen. Koska teimme työtä toimeksiantona, emme olleet valmiita myöskään kustantamaan työtä itse.

Toisaalta oppaan julkaiseminen verkossa saattaa auttaa opasta leviämään laajempaan käyttöön, koska Internetissä se on kaikkien saatavilla. Voi olla, että taitomme eivät olisi riittäneet painotuotteen tekoon: olisimme varmasti kaivanneet apua muun muassa taittopohjien tekemisessä. Siksi verkkojulkaiseminen helpotti työtämme.

3.7 Valmis opas

Lopputuote on yli 40-sivuinen opas. Pituus on samaa luokkaa, jota alun perin suunnitelimmekin.

Oppaamme sisältö on myös pitkälti sellainen, jonka etukäteen suunnitelimme. Johdannon jälkeen esittelemme, ketä olemme haastatelleet kirjaamme varten, ja selvitäm-

me, mitä tarkoitetaan henkilöhaastattelulla. Sen jälkeen opas on jaettu kolmeen pääkohtaan: ennen haastattelua, haastattelussa ja haastattelun jälkeen. Lopuksi esittelemme vielä kahdessa kappaleessa haastateltaviemme onnistuneita ja epäonnistuneita haastattelutilanteita case-esimerkkeinä.

Oppaamme nimeksi muotoutui pitkän pohdinnan jälkeen: *Aloittelevan toimittajan opas – Näin onnistun henkilöhaastattelussa*. Koska kyseessä on nimenomaan haastatteluopas, halusimme nimestä selkeän ja oppikirjamaisen. Kirjan nimen tulee kertoa selvästi, mistä on kyse, sillä sitä tullaan mahdollisesti käyttämään HAAGA-HELIAN journalismin koulutusohjelmassa opetuskäytössä.

Olemme valmistelleet oppaamme PDF-tiedostoksi, joka on helppo ladata verkkoon digijulkaisuksi. Otimme suunnitelmiamme mukaan haastattelutilanteissa haastateltavistamme kuvat, jotka olemme myös lisänneet oppaaseemme. Sen lisäksi käytimme ilmaista kuvituskuvaa tukemaan oppaan visuaalista puolta.

Oppaamme julkaistaan opinnäytetöiden sähköisessä Theseus-palvelussa. Tämän lisäksi julkaisemme oppaan ilmaisella lehtien ja kirjojen julkaisualustalla Issuu.comissa. Samalla julkaisualustalla on julkaistu myös muun muassa koulumme opiskelijajärjestön Helgan H2-lehdet.

Valmiin oppaan ovat tarkastaneet ja hyväksyneet kaikki haastateltavamme. Olemme luetuttaneet oppaan myös muutamilla aloittelevilla toimittajilla, jotka ovat kommentoineet oppaamme sisältöä ja hyödyllisyyttä.

Oppaan kieli on sujuvaa suomen kieltä, ja puhuttelemmekin siinä monissa kohtaa suoraan aloittelevaa toimittajaa. Tämä on tietoinen valinta – halusimme oppaasta helposti lähestyttävän käsikirjan, johon tämä voi tukeutua vaihe vaiheelta ensimmäisiä henkilöhaastatteluja tehdessään.

4 Valmiin työn arviointi

4.1.1 Työn hyödynnettävyys

Erilaiset oppilaitokset, joissa koulutetaan tulevia toimittajia, voivat hyödyntää opaskirjaa opetuksessaan. Erityisesti kirjaa voidaan hyödyntää opintojaksoilla, joissa käsitellään haastattelemista ja henkilöjuttujen tekoa. Tällaisia oppilaitoksia löytyy Suomesta monenlaisia, muun muassa ammattikorkeakouluja, yliopistoja sekä kansanopistoja. Yksittäisistä opintojaksoista opas soveltuu erityisen hyvin HAAGA-HELIAn journalismin koulutusohjelman Henkilöjutun kirjoittaminen ja haastattelutekniikka –kurssille.

Toimittajaopiskelijat voivat hyödyntää opastamme erityisesti harjoitusjuttuja ja ensimmäisiä henkilöjuttuja tehdessään. Selkeän rakenteen ansiosta opasta on helppo pitää mukana haastattelun eri vaiheissa. Varmasti myös hiljattain työelämäänsä siirtyneet toimittajat voivat käyttää opasta apunaan henkilöhaastatteluja tehdessään. Haastattelemiemme kokeneiden toimittajien mukaan opas voisi olla myös hyödyllistä luettavaa jo pidempäänkin työelämässä olleille: se voi avata uusia työtapoja ja antaa tuoreita ideoita.

Työmme ei ole suoranaisesti hyödynnettävissä radio- ja tv-toimittajille. Sähköisessä mediassa henkilöhaastatteluiden tekoon pätevät hieman erilaiset lainalaisuudet kuin perinteisessä printtamediassa. Toki esimerkiksi kysymyksenasetteluun liittyvät neuvot voivat olla hyödyksi myös radio- ja tv-puolellakin.

Koska keskitymme oppaassamme henkilöhaastatteluihin, pääasiassa nopeita uutisia tai lyhyempiä asiajuttuja tekevät uutistoimittajat eivät myöskään pysty suoraan hyödyntämään oppaan neuvoja omassa työssään. Toisaalta oppaan rajausta henkilöhaastatteluihin oli tietoinen valinta, sillä tähän opinnäytetyöhön käytettävät resurssit eivät olisi riittäneet laajemman haastatteluoppaan tekoon.

4.1.2 Projektin arviointi: Oma työskentelymme

Opas edistyi suunnittelemaamme tahtia. Työn aikana emme kokeneet suuria hidasteita tai vaikeuksia, vaikka koko opinnäytetyön työläys yllättikin meidät molemmat tekijät.

Molemmat onnistuivat kuitenkin raivaamaan aikaa muiden töiden ohesta, jotta projekti saataisiin loppuun tavoiteaikataulussa.

Mielestämme onnistuimme kaiken kaikkiaan opinnäytetyöprojektissamme todella hyvin. Käytimme opaskirjan suunnitteluun runsaasti aikaa, mikä helpotti myöhempiä työvaiheita. Noudatimme suunnitelmiamme kurinalaisesti, vaikka pystyimme sopeutumaan myös suunnitelmien muutoksiin. Tavoitteemme ja työn ydin ei kärsinyt, vaikka alkupe-
räisestä suunnitelmasta muuttui matkan varrella sekä kirjan rakenne että lopputuotok-
sen julkaisualusta.

Pidimme tiukasti kiinni omasta visiostamme, vaikka saimme muun muassa opinnäyte-
työohjaajaltamme ehdotuksia viedä opaskirjaa erilaiseen suuntaan. Koimme, että teke-
mämme rajaukset ja päätökset olivat perusteltuja, emmekä halunneet tinkiä niistä.
Teimme kuitenkin muutoksia ohjaajamme ehdotuksesta muun muassa muutamisiin sisäl-
löllisiin asioihin.

4.1.3 Projektin arviointi: Sisältö

Olemme oppaan sisältöön tyytyväisiä ja se vastaa alkuperäistä suunnitelmaamme. Op-
paamme rajaus on kieltämättä kapea, mutta koemme, että se on pikemminkin työn valt-
ti kuin heikkous.

Rajasimme opastamme kolmen eri näkökulman kautta. Ensinnäkin päädyimme teke-
mään oppaan henkilöhaastatteluista, sillä niiden tekeminen on kirjoittavan toimittajan
ydinosaamista. Toiseksi päätimme rajata oppaamme nimenomaan aloitteleville toimitta-
jille, joilla ei ole vielä käytännön kokemuksen tuomaa varmuutta ja taitoa. Kolmanneksi
rajasimme oppaan käsittelemään nimenomaan printtimediaan tehtäviä henkilöhaastatte-
luja, sillä olemme itse saaneet koulutuksen kirjoittaviksi toimittajiksi, ja näin ollen meillä
oli itsellämme eniten annettavaa juuri tällä osa-alueella.

Tiukan rajauksen ansiosta oppaan sisältö on hyvin konkreettista ja palvelee aidosti hen-
kilöhaastatteluja tekevää, etenkin aloittelevaa toimittajaa. Journalismin yleisteoksissa,
joissa käsitellään laajasti jutuntekoprosessia, raapaistaan vain henkilöhaastattelujen te-

kemisen pintaa. Aloittelevalle toimittajalle ei mielestämme ole tällaisista laajoista oppaista suurta käytännön hyötyä.

Sekä haastateltavien että kirjalähteiden valinta onnistui mielestämme hyvin. Haastateltavat olivat keskenään tarpeeksi erilaisia ja heitä oli sopiva määrä, sillä suurempi haastateltavajoukko ei olisi tuonut oppaalle enää lisäarvoa. Suomenkielisten yleisteosten ohella hyödynsimme myös ulkomaisia haastatteluoppaita, mikä toi oppaaseen syvyyttä.

Opaskirjan rakenne on aloittelevan toimittajan näkökulmasta helppolukuinen ja erityisesti helposti seurattava. Rakennetta rikkovat erilaiset listaukset, jotka tekevät oppaasta kevyemmän. Elävän elämän esimerkit ja haastateltavien kokemukset tuovat kirjaan mielenkiintoa ja elävyyttä. Ne myös kannustavat ja inspiroivat aloittelevaa toimittajaa omalla urallaan henkilöhaastattelijana.

4.1.4 Kysyntää muillekin oppaille?

Ylipäättään suomenkielisiä käytännön ohjekirjoja jutuntekoprosessista on suhteellisen vähän. Myös muista haastattelutyypeistä, kuten asiahaastatteluista, käytännön ohjekirja saattaisi olla paikallaan.

Tämänkin produktin aiheeseen eli henkilöhaastatteluihin pystyisi keskittymään vielä syvemmin. Tässä työssä rajattiin kokonaan ulkopuolelle jutun kirjoitusprosessi, joten siitä varmasti saisi rakennettua täysin oman oppaansa. Toisaalta jo pelkästään haastattelukysymykset ovat niin laaja aihe, että pelkästään siitä saisi kokonaan oman ja syvemmän oppaan aikaiseksi.

Koemme, että tiukasti rajatuille ja käytännöllisille opaskirjoille voisi olla Suomen mediakentällä niinkin paljon kysyntää, että eri aiheista voisi toteuttaa kokonaisen opaskirjasarjan toimittajia varten. Jo kirjoittamisvaiheessa oppaamme aihe herätti kiinnostusta työssä olevien toimittajien keskuudessa.

Lähteet

Adams, S. & Hicks, W. 2009. Interviewing for Journalists. 2. uudistettu painos. Routledge. New York.

Adams, S. & Hicks, W. 2001. Interviewing for Journalists. Routledge. New York.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2004. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki University Press. Helsinki.

Huovila, T. 2005. Toimittaja – tiedon etsijä ja vaikuttaja. WSOY. Helsinki.

Kuutti, H. 2001. Tutkittu juttu. Johdatus tutkivaan journalismiin. Atena Kustannus Oy. Jyväskylä.

Julkisen sanan neuvosto 2010. Journalistin ohjeet. Luettavissa: http://www.jsn.fi/journalistin_ohjeet/ Luettu: 12.10.2013.

Miettinen, J. 1988. Toimitustyö. Journalistiksi suunnistautuvan oppikirja. Yliopistopaino. Helsinki.

Ramsey, J. E., Smith, R. D. & Whitaker, W. R. 2004. 2. uudistettu painos
Mediawriting: print, broadcast and public relations. Lawrence Erlbaum Associates. New Jersey.

Randall, D. 2011. The Universal Journalist. 4. uudistettu painos. Pluto Press. Lontoo.

Räty, P. 1998. Henkilökuva ajan kuvana. Toimittajat: Kantola, A. & Möre, T. Journalismia! Journalismia? WSOY, 137–150. Porvoo.

Suhola, A., Turunen, S. & Varis, M. 2005. Journalistisen kirjoittamisen perusteet. Oy Finn Lectura. Helsinki.

Liitteet

Liite 1: Opinnäytehaastatteluiden kysymyspatteristo

Haastatteluopasta varten tehtävien haastatteluiden runko

- Ideointi ja valmistautuminen haastatteluun

1. Miten henkilöhaastateltavat valikoituvat henkilöjuttuihin?
2. Millä tavalla valitset näkökulman?
3. Miten ensimmäisen kerran lähestyt haastateltavaa?
4. Miten valmistaudut haastattelutilanteeseen?
  - Mistä hankit tietoa?

- Haastattelutilanne / tekniikka

1. Miten suunnittelet haastattelukysymykset?
2. Millainen on mielestäsi hyvä järjestys kysymyksille?
3. Onko kysymysten järjestyksellä merkitystä?
4. Parhaat kysymykset. Minkälaisiin kysymyksiin saa parhaat vastaukset, mitkä toimii?
5. Minkälaisia kysymyksiä ei kannata kysyä?
6. Kuinka monta kertaa haastattelen henkilöä yhteen juttuun? Ideaalutilanne?
7. Mikä on sopiva pituus haastattelulle?
8. Muistiinpanot vs. nauhuri?

- Haastattelutilanne / muut asiat: tunnelma, paikka yms.

1. Miten kohtaat haastateltavan?
2. Minkälaisen roolin otat tilanteessa?
3. Mikä on hyvä paikka haastattelulle?
4. Millä keinoin luot haastattelutilanteen tunnelman?
5. Miten kysyt/esität vaikeimmat kysymykset?
6. Miten saat haastateltavan avautumaan?

- Caset

1. Kerro yksi erityisen onnistunut henkilöhaastattelutilanne?
2. Vastaavasti epäonnistunein tilanne?

- Vapaa sana

1. Haluatko kertoa vielä jotain muuta?

Kysyimme testilukijoiltamme seuraavia asioita:

1. Koitko, että oppaasta oli sinulle hyötyä? Millaista tai miksi et?
2. Puuttuiko mielestäsi jotain olennaista tietoa? Millaista?
3. Voisitko kuvitella hyödyntäväsi opasta jatkossa? Miten?
4. Jos olet käynyt/käymässä HAAGA-HELIAn henkilöjuttukurssia, koetko, että oppaasta olisi hyötyä kyseisellä kurssilla?

Anna Järviluoman arvio opaskirjasta:

Opas oli todella hyvä paketti. Minulle ainakin osa teoriasta oli ihan uutta, esimerkiksi henkilöhaastattelun ja -kuvan ero. Siitä ei nimittäin ainakaan tähän mennessä ole koulussa ollut mitään puhetta. Voisin kuvitella, että näkökulmavinkit ovat myös monelle tarpeen. Sen asian kanssa tuntuu aina olevan vaikeuksia.

Opas avasi henkilöhaastattelun keinoja konkreettisten esimerkkien ja neuvojen kautta, siitä suuri plussa. Teksti oli mielenkiintoista luettavaa, koska se ei koostunut pelkästään tylsästä ja ympäripyöreästä teorian tiedosta. Pidin myös siitä, että oppaassa rohkaistiin pyytämään apua, kun sitä tarvitsee: yksin ei tarvitse aina pärjätä.

Hyödyllistä minulle olivat varsinkin vinkit kasvokkain tehtävään henkilöhaastatteluun. Itselleni ei nimittäin sellaista ole vielä montaa kertaa kohdalle osunut, ja ajatus tuntuu jännittävältä. Voisin kuvitella, että oppaan neuvot ihan oikeasti helpottavat jännittävässä paikassa ja esimerkiksi juuri paikan valinnassa.

Oppaan rakenne oli selkeä, ja teksti oli helppolukuista. Konkareiden kommentit ja vinkit elävöittivät ja rytmittivät lukemista mukavasti. Ja hyvä, että heillä oli keskenään erilaisia haastattelukäytäntöjä: ei ole oikeita tai vääriä, paras on itselle toimivin.

Kokonaisuudessaan koin oppaan ehdottomasti hyödylliseksi. Ja vaikka monet asiat olivatkin jo entuudestaan tuttuja, kertaus on opintojen äiti! Ennen haastattelutilannetta voisin hyvin kerrata joitain käytännön vinkkejä.

Opas täydentäisi kyllä hyvin koulumme henkilöjuttukurssia, sillä siellä ei ole käyty kyseisiä asioita läheskään yhtä tarkasti läpi. Uskon, että opas toisi varmuutta aloittelevalle toimittajalle.

Eveliina Linkoheimon arvio opaskirjasta:

Koin, että oppaasta oli minulle hyötyä. Olen loppujen lopuksi tehnyt vielä aika vähän henkilöhaastatteluja (olen 2. vuoden opiskelija), joten ei ikinä ole pahitteeksi lukea aiheesta lisää. Lisäarvoa tekstiin toivat konkareiden kommentit ja tarinat - oikeasti työssä olevien vinkit on helppo ottaa vakavasti, ja konkareiden mokailuista tulee hyvä mieli, sillä ammatillaisetkaan eivät ole aina iskussa. Paljon tässä oli tuttuakin asiaa, mutta esimerkiksi aivan opiskeluiden alussa tästä olisi paljonkin hyötyä opiskelijoille.

En sinänsä kokenut, että tekstistä puuttui mitään oleellista. Joissakin kohdissa tarkennus voisi olla paikallaan, joskin vaikeaa. Sanotte esimerkiksi, että vastentahtoisien haastateltavan kanssa on hyvä "rauhottaa tilanne" - mutta miten? Tällainen on tietysti yksilöllistä ja siksi jokaisesta vinkistä on vaikea antaa esimerkkiä. Mutta tietysti näin opiskelijana tuli parissa kohtaa mieleen, että kertokaa lisää, miten käytännössä voin tehdä niin.

Oppaasta voisi olla hyötyä itselleni jatkossakin. En ole esimerkiksi vielä koskaan tehnyt laajempaa henkilöhaastattelua (harjoittelu vielä tekemättä, enkä ole ollut vielä töissä lehdessä), jossa joutuisin tapaamaan haastateltavan useampaan kertaan. Nämä kohdat luin siis mielenkiinnolla, sillä ne olivat minulle melko uutta asiaa.

Oppaasta olisi varmasti hyötyä henkilöjuttukurssilla! En tiedä, jaksaisivatko opiskelijat lukea koko opasta, mutta parhaita paloja ainakin voi poimia. Itse olisin arvostanut tällaista pakettia kovasti.

Don Lehtisen arvio opaskirjasta:

Koin, että oppaasta oli ehdottomasti hyötyä! Erityisen mielenkiintoisia ja inspiroivia olivat kokeneiden toimittajien kommentit ja niiden monipuolisuus. Tarkoituksenahan tässä olikin tehdä selväksi, että haastatteluun on löydettävä omat keinonsa hoitaa haastattelu. Teksti tekee hyvin selväksi sen, mikä on erilaisten haastatteluiden tarkoitus ja antaa eväitä päästä alkuun touhussa, kun kaikki tuntuu vielä kummalliselta.

Loppuun voisi tehdä vielä lyhyen tarkistuslistan kaikesta, mitä tarvitaan tai tarvitsee muistaa ennen haastattelua, sen aikana ja sen jälkeen. Voisi myös olla jotain vinkkejä, miten kannattaa ryhtyä etsimään haastateltavan yhteystietoja.

En ole ihan sitä mieltä, että aloittelijalle kannattaisi heti vihjata sähköpostiyhteydenottoon, mutta tämä on ihan puhdas mielipide-ero enkä ole itse asiaa tutkinut samalla lailla kuin te.

Kyllä minä tämän koneellani säilytän. Jos tarvitsee selittää kokemattomammille haastattelemisesta, tätä voisin ehdottomasti käyttää puheen perustana. Ja jos omassa hommassa tuntuu, että tarvitsee kertausta tai rohkaisua, ajattelin kyllä tarttua tähän.

Uskoisin, että tästä olisi hyötyä siellä, mutta myös Journalistisen kirjoituksen perusteet-kurssilla. Vähän vaikea sanoa tarkalleen, missä vaiheessa tämä olisi kaikkein oleellisin, sillä itse koen, että tämän olisi voinut lukea vaikka heti koulutuksen ensimmäisellä kaudella.

Aloittelevan toimittajan opas:

Näin onnistun henkilöhaastattelussa

Miina Hakala & Mimosa Hedberg

Sisällysluettelo

Johdanto	40
Heitä haastattelimme	42
1 Mikä on henkilöhaastattelu?	45
2 Ennen haastattelua	47
2.1 Ketä henkilöjuttuihin haastatellaan?	47
2.2 Miten näkökulma valikoituu?	49
2.3 Miten otan yhteyttä haastateltavaan?	50
2.4 Mitä haastateltavan kanssa kannattaa sopia ennen haastattelua?	52
2.5 Mitä haastateltavasta pitää ottaa selvää ennen haastattelua?	53
2.6 Miten suunnittelen kysymykset?	55
2.7 Missä haastattelen?	56
3 Haastattelussa	58
3.1 Miten kohtaan haastateltavan?	58
3.2 Minkälaisen roolin otan tilanteessa?	59
3.3 Nauhuri vai muistiinpanot. Miten saan kaiken ylös?	60
3.4 Millainen tunnelma haastattelussa pitää olla? Miten luon sen?	61
3.5 Missä järjestyksessä kysyn kysymykset?	64
3.6 Millaisia kysymyksiä minun kannattaa kysyä?	65
3.7 Mitä minun ei ainakaan kannata kysyä?	66
3.8 Miten esitän ne vaikeat kysymykset?	67
3.9 Miten kehitän kuuntelijan taitojani?	69
3.10 Miten saan vähän enemmän irti haastateltavasta?	71
3.11 Milloin haastattelu kannattaa lopettaa?	73
3.12 Montako kertaa kannattaa tavata haastateltavan kanssa? Mitä eri tapaamiskerroilla kannattaa tehdä?	73
4 Haastattelun jälkeen	76
4.1 Miten puran haastattelumateriaalin?	76
4.2 Lähetänpö jutun tarkistettavaksi haastateltavalle?	76
5 Inspiroidu näistä – konkareiden huippuhetket	78
5.1 Anu Partanen ja poliitikko Ben Zyskowicz	78

5.2	Saska Saarikoski ja filosofi Esa Saarinen	78
5.3	Elina Järvinen ja matemaatikko Tuomas Hytönen	78
5.4	Mikko Numminen ja radiojuontaja Timo ”Timpe” Salonen	79
6	Aina ei voi voittaa – nämä eivät menneet putkeen	81
6.1	Anu Partanen ja vaikea julkkis	81
6.2	Mikko Numminen ja päälle liimattu aihe	81
6.3	Rita Tainola ja tuppisuuhaastateltava	81
6.4	Ninni Lehtniemi ja näkökulma hukassa	82
	Kirjallisuutta aiheesta	83

Johdanto

Sydän hakkaa ja kädet tärisyvät. Kun puhelimen toisesta päästä vastataan, en yhtäkkiä enää muista, mitä pitäisi sanoa. En muista esitellä itseäni, enkä oikein osaa kertoa haastattelun aihetta, sillä näkökulma on täysin hukassa. Puhelun jälkeen hävettää niin paljon, että voisin itkeä – eihän tästä juttua synny.

Tällaisia ovat ensimmäiset kokemuksemme haastattelutilanteista. Jotta sinun ei tarvitsisi kokea samaa, olemme kirjoittaneet oppaan henkilöhaastatteluiden tekemisestä. Miten valmistaudut haastatteluun, miten haastattelutilanteessa kannattaa toimia ja mitä tapahtuu haastattelun jälkeen. Kokemus tuo toki varmuutta, mutta käytännön vinkit eivät ole ikinä pahitteeksi. Mielestämme tähän asti henkilöhaastatteluista ei ole ollut selkeää suomenkielistä opasta aloittelevalle toimittajalle.

Miksi sitten oppaamme käsittelee juuri henkilöhaastatteluja? Koemme, että henkilöjuttu on yksi journalismin haastavimmista lajeista. Henkilöjutuissa päälähde on aina henkilö, kun taas asiajutuissa päälähteinä voi haastateltavien lisäksi olla myös esimerkiksi tutkimuksia tai tiedotteita. Se, että saat haastateltavasta mahdollisimman paljon irti, on henkilöjuttujen elinehto.

Haastattelimme opasta varten kokeneita henkilöjuttujen kirjoittajia, jotka ovat haastatteleminen mestareita.

Vaikka oppaamme käsittelee henkilöhaastatteleamista, voi vinkkejä soveltaa myös asiahaastattelujen tekoon. Jos olet tekemässä lyhyttä asiantuntijahaastattelua, sinun ei tarvitse tavata haastateltavaa kolmea kertaa, mutta esimerkiksi kysymyksenasetteluun liittyvät neuvot pätevät jutussa kuin jutussa.

Oppaassamme keskitymme hyvin paljon itse haastattelutilanteeseen, sillä mielestämme vahvat haastattelutaidot ovat toimittajan tärkeintä ydinosaamista. Jos olet taitava haastattelija ja kuuntelija, sinulla on eväät kehittyä loistavaksi toimittajaksi.

Huomasimme, että kaikilla haastattelijoilla on hyvin erilainen tyyli tehdä haastatteluja. Oppaamme vinkkejä ei siis tarvitse noudattaa orjallisesti, sillä tärkeintä olisi löytää toimittajana juuri itselle sopiva tapa haastatella.

Loppusanoiksi haluamme lainata yhtä haastateltavaamme, Olivian toimittajaa Ninni Lehtniemeä: ”Henkilöjutut ovat sairas laji. Haastateltava hölisee toimittajan kanssa pari tuntia, ja sitten toimittaja tekee johtopäätökset, että tällainen ihminen hän on! Onhan se ihan sairasta.”

Helsingissä 5.11.2013

Miina Hakala ja Mimosa Hedberg

Heitä haastattelimme

Kuka? Elina Järvinen

Mitä? Suomen Kuvalehden toimittaja vuodesta 2000

Missä? Työskennellyt myös Alueuutiset-lehdessä, Ilta-lehdessä sekä Helsingin Sanomissa

Miten? Opiskellut Tampereen yliopistossa tiedotusoppia

Mieleenpainunein haastateltava? ”Lestadiolaispoika Kimmo, joka kertoi rohkeasti tarinansa. Hänen piti jättää uskonsa, jotta hän voisi elää miesystävänsä kanssa. Lestadiolaiset eivät hyväksy homoseksuaalisia suhteita. Kimmo oli kauan pohtinut, luopuako uskosta vai luopuako itsestä. Hänen urheutensa herätti minussa kunnioitusta.”

Kuka? Ninni Lehtniemi

Mitä? Olivian toimittaja vuodesta 2010

Missä? Työskennellyt myös Etelä-Suomen Sanomissa, Keski-suomalaisessa, Helsingin Sanomissa, Gloriassa sekä Ylioppilaslehdessä

Miten? Opiskellut Iso-Britanniassa Cardiffin yliopistossa sekä Jyväskylän yliopistossa journalistiikkaa

Mieleenpainunein haastateltava? ”Itäkairan prinsessa Sirkka Ikonen, joka viettää neljä kuukautta vuodesta vaeltaen rakastamassaan Itäkairassa. Vietin kolme päivää hänen kanssaan metsässä. Hän on vanha ja viisas ihminen.”

Kuka? Mikko Numminen

Mitä? Imagen päätoimittaja vuodesta 2003 kesään 2013 asti. Kirjoittaa freelacerina muun muassa Suomen Kuvalehteen ja Talouselämään

Missä? Työskennellyt myös Imagen toimituspäällikkönä sekä toimittajana Ilta-Sanomissa, Iltalehdessä, Länsi-Savossa ja Etelä-Suomen Sanomissa

Miten? Opiskellut Tampereen yliopistossa tiedotusoppia

Mieleenpainunein haastateltava? ”Radiopersoonana ”Timpe” Salonen, joka tuomittiin lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Vankilamiljöö on haastattelupaikkana erityinen, koska se on suljettu.”

Kuka? Anu Partanen

Mitä? New Yorkissa työskentelevä freelancer-toimittaja, joka on kirjoittanut artikkeleita muun muassa New York Timesiin, Helsingin Sanomiin, Imageen, Suomen Kuvalehteen, Me Naisiin ja Trendiin

Missä? Työskennellyt myös Helsingin Sanomissa, Ylioppilas-lehdessä sekä Imagessa

Miten? Opiskellut Tampereen yliopistossa toimittajatutkinnon

Mieleenpainunein haastateltava? ”Kohujulkkis Johanna Tukiainen. Ihmiset reagoivat Johannaan niin vahvasti, että se teki jutun teosta vaikean prosessin. Mietin paljon, mitä ihmiset ajattelevat naisista ja naiseudesta.”

Kuka? Saska Saarikoski

Mitä? Helsingin Sanomien Kuukausiliitteen toimittaja vuodesta 2012

Missä? Työskennellyt aiemmin Ilta-Sanomissa, Ylioppilaslehdessä, Suomen Kuvalehdessä sekä Helsingin Sanomien sunnuntai- ja kulttuuritoimituksessa

Miten? Opiskellut Helsingin yliopistossa valtiotieteitä sekä käynyt Sanoman toimittajakoulun

Mieleenpainunein haastateltava? ”Jääkiekkolegenda Jari Kurri. Haastattelin häntä 14-vuotiaana, ja se oli elämäni ensimmäinen haastattelu. Olin tuolloin kova urheilufani.”

Kuka? Rita Tainola

Mitä? Ilta-Sanomien erikoistoimittaja vuodesta 1997 (työskenteli Ilta-Sanomissa jo 1980–1988)

Missä? Työskennellyt myös Eeva-lehdessä, Seurassa sekä freelancerina

Miten? Opiskellut sihteeriopistossa

Mieleenpainunein haastateltava? ”Terroristi Abu Abbas. Meistä tuli ystäviä ja tapasimme myöhemminkin. Vaikka teen paljon glamour-juttuja, Lähi-itä ja sen politiikka kiinnostaa minua valtavasti.”

1 Mikä on henkilöhaastattelu?

Haastattelu on toimittajan keskeisin tiedonhankintatapa, sillä sen avulla saat ajanmukaista tietoa suoraan haastateltavalta itseltään. Haastattelu on eräänlaista keskustelua, mutta muista, että se tapahtuu kuitenkin aina haastattelijan johdolla.

Haastattelijana tehtävääsi kuuluu olla utelias ja esittää outojakin kysymyksiä. Koska haastattelussa kohtaa yleensä kaksi toisilleen entuudestaan tuntematonta ihmistä, on tilanteessa omat haasteensa. Toimittaja voi sortua useisiin virheisiin, esimerkiksi kysymällä epämääräisiä kysymyksiä tai valmistautumalla haastatteluun heikosti.

Haastattelut jaetaan yleensä kahteen ryhmään: henkilöhaastatteluihin ja asiahaastatteluihin. Henkilöhaastattelussa haastateltavan persoonan kiinnostaa niin paljon lukijoita, että hänestä kannattaa kirjoittaa juttu. Vastaavasti asiahaastattelussa henkilö tietää asioita, jotka kiinnostavat lukijoita. Tässä oppaassa keskitytään henkilöhaastattelun tekoon.

Henkilöhaastattelussa toimittaja hankkii tietojen lisäksi myös vaikutelmia ja mielipiteitä. Syvällisin ja samalla haastavin juttutyyppejä on henkilökuva, johon liittyy olennaisesti kirjoittajan omat havainnot henkilöhaastateltavasta. Henkilökuvia tehdään erityisesti aikakauslehdissä.

Henkilökuvaa erehdytään usein pitämään samana kuin henkilöhaastattelua. Henkilöhaastattelun ja -kuvan ero on yksinkertainen: henkilöhaastattelussa välitetään tietoa, ja siinä ihminen riittää aiheeksi. Henkilökuvan kirjoittaja taas tavoittelee laajaa kokonaiskuvaa ihmisestä sekä voimista hänen ympärillään.

Parhaimmillaan henkilökuva ei kerro pelkästään yksittäisen ihmisen tarinaa, vaan se kasvaa suuremmaksi kertomukseksi ajasta tai ilmiöstä.

Henkilökuva vaatii toimittajalta enemmän työtä kuin pelkkä henkilöhaastattelu, sillä siinä otetaan huomioon ihmisen menneisyys, nykyhetki ja tulevaisuus. Siinä otetaan

usein huomioon niin henkilön työ- kuin yksityiselämä. Henkilökuvissa perehtymiseen menee runsaasti aikaa, jopa viikkoja.

Tässä oppaassa käytetään yleisnimitystä henkilöjuttu, jolla viitataan sekä henkilöhaastatteluihin että laajempiin henkilökuviin.

2 Ennen haastattelua

2.1 Ketä henkilöjuttuihin haastatellaan?

Henkilöjutun teossa ensimmäinen vaihe on tietenkin päättää, ketä juttusi käsittelee. Henkilöjutussa haastateltava on jutun keskiössä: juttu kertoo hänestä henkilönä, tai kyseisen henkilön kautta kerrotaan jostain isommasta teemasta tai ilmiöstä.

Ainoakaan haastateltavan valinta ei saa olla perustelematon. Kysy itseltäsi, kuka on sopiva henkilö juuri tätä tarinaa varten, jotta tarinasta tulee yhtenäinen ja tasapainoinen.

Toimittaja Panu Rätty kertoo artikkelissaan Henkilökuva ajankuvana valitsevansa henkilökuviin kohteita, jotka kiinnostavat juuri häntä itseään: ”Usein en ole niinkään kiinnostunut kohteestani ihmisenä, vaan jostakin yksityiskohdasta hänen toiminnassaan tai hänen edustamallaan alalla. Ilman omaa halua perehtyä aiheeseen, projektia on vaikea viedä kunnialla loppuun asti. Sitä paitsi, jos en pidä aihetta kirjoittamisen arvoisena, tuskin lukijanikaan siitä innostuvat.”

Henkilöjuttuihin voi haastatella niin julkisuuden henkilöitä kuin tavallisia kansalaisiakin. Yleisesti ottaen lähtökohtana on, että ihmisessä täytyy olla jotain kiinnostavaa. Haastateltavalla voi olla kiinnostava työ tai elämäntarina. Hänestä voi tehdä kiinnostavan myös häneen liittyvä tapahtuma tai uutinen. Kiinnostavuus voi olla myös haastateltavaan henkilöityvä ristiriita.

Henkilökuva tehdään henkilöstä, jonka kautta käsitellään useimmiten isompaa teemaa tai ilmiötä, kuten keski-ikäistymistä tai naisten asemaa. Henkilökuvassa tavoitellaan siis laajaa kokonaiskuvaa ihmisestä sekä voimista ihmisen ympärillä – siksi haastateltavan valinta on henkilökuvan teossa niin tärkeää. Juttu kasvaa parhaimmillaan kertomukseksi ajasta, aatteesta tai ihmisestä.

Jos teema on arka ja henkilökohtainen, on aina syytä miettiä, onko haastateltavalla tarpeeksi henkistä etäisyyttä omiin kokemuksiinsa, jotta hän on valmis puhumaan niistä. Esimerkiksi kuukausi sitten lapsensa menettänyt on tuskin valmis avaamaan kokemuksiaan.

On muistettava, että henkilön aiempi julkisuus ei useimmiten riitä syyksi tehdä hänestä juttua. Jo edellä mainitut perusteet voivat toimia ja usein toimivatkin lähtökohtana myös julkkista haastattellessa.

Etenkin tunnetuilla henkilöillä ajankohtaisuus on usein syy henkilöhaastattelun tekemiseen, esimerkiksi jos muusikko julkaisee uuden levyn. Usein tuotantoyhtiöt sekä kustantamot tarjoavat itse ajankohtaisia henkilöitä, kuten näyttelijöitä, muusikoita ja kirjailijoita, toimituksille haastateltavaksi. Tällaiset markkinointihaastattelut voivat olla tylsiä, eivätkä aina tarjoa hedelmällistä lähtökohtaa pidemmälle henkilöjutulle. Julkishenkilöjutussa onkin syytä miettiä joku lukijoille uusi puoli henkilöstä, joka jutussa kerrotaan. Jutunteko saattaa lähteä liikkeelle myös siitä, että toimittaja saa tietää julkkiksesta uuden ja yllättävän puolen, jonka haluaa kertoa.

Haastateltavan henkilön olisi hyvä myös herättää lukijassa reaktioita joko puolesta tai vastaan: mitänsanomaton juttu ei anna lukijalle mitään.

Saska Saarikoski: ”Thannehaastateltava on sellainen, josta on julkisuudessa voimakas käsitys, mutta itse ajattelen, että mielikuva on väärä. Haastattelun mieluiten fiksuja ihmisiä, ajattelijoita. He pystyvät perustelemaan tekemisiään syvällisesti.”

Mikko Numminen: ”Jos sinulla on idea henkilöstä, sano se ääneen toimituksessa, vaikka idea tuntuisi aluksi tyhmältä. Kun ensityrmistyksen yli pääsee, henkilöstä voi löytyä uusi ja kiinnostava kulma.”

2.2 Miten näkökulma valikoituu?

Henkilön valinta ja näkökulma kulkevat usein käsi kädessä. Näkökulmaan vaikuttaa myös lehden linja. Näkökulman suunnittelu liittyy usein henkilön ajankohtaisuuteen: joko henkilö itse on ajankohtainen tai hänen edustamansa ilmiö puhuttaa.

Joskus näkökulma edeltää itse haastateltavan valintaa eli ajankohtaiseen ilmiöön etsii henkilö edustamaan aihetta ja kertomaan siitä.

Suunnittele näkökulma aina ennen haastattelua – on ajan tuhlausta mennä höpöttele-mään haastateltavan kanssa niitä näitä. Jos saat toimeksiannon kirjoittaa henkilöjutun ajankohtaisesta näyttelijästä, lähde pohtimaan näkökulmaa siten, että se antaa lukijoille jotain kiinnostavaa ja yllättävää. On laiskaa tehdä juttu laajasta ja tavanomaisesta näkökulmasta.

Pohdi näkökulmaa miettiessäsi, mitä haastateltava edustaa ja onko hänellä jotain yksilöllisiä erityispiirteitä. Näkökulmaa haarukoidessa voit pohtia myös haastateltavan toimintaympäristöä. Tekstin näkökulman voi rakentaa myös ristiriidan tai vastakohtasetelman varaan.

Jos henkilö ei ole sinulle tuttu, tutki mitä henkilöstä on kirjoitettu aiemmin. Nouseeko taustamateriaalista jotain kiinnostavaa, hämmentävää tai kysymyksiä, joita henkilöltä ei ole syystä tai toisesta kysytty? Muista, että jutussa pitää aina olla ydinkysymys, johon etsitään vastausta.

Voit myös soittaa tulevalle haastateltavallesi ja keskustella jo etukäteen hänen kanssaan. Keskustelusta voi löytyä näkökulma. Voit myös kysyä henkilöltä, mikä hänen mielestään olisi uutta ja yllättävää hänessä itsessään. Jos sinulla on alustava näkökulma mielessä, voit kysyä haastateltavalta, mitä mieltä hän on siitä.

Muista, että keskustelu muiden toimitusten jäsenten tai kollegoiden kanssa auttaa aina. Yhdessä pohtimalla syntyy varmasti tuoreempia ja omaperäisempiä näkökulmia kuin vain itsekseen ähkimällä. Voit testata ajatuksiasi myös tutuillasi, jotka eivät ole toimitta-

jia. Miltä ajatukset heidän korviinsa kuulostavat? Näin saat käsitystä, mitä lukija mahdollisesti on jutusta mieltä.

Ole valmis hylkäämään miettimäsi näkökulma. Haastateltavaa ei saa koskaan väkisin vääntää etukäteen suunniteltuun näkökulmaan. Jos näkökulmasi on kertoa näyttelijän olevan pettynyt kaunotar, mutta huomaat haastattelussa, ettei näkökulma olekaan totta, on hyvin raakaa tunkea haastateltava väkisin muottiin. Jos näkökulma alkaa tuntua etäiseltä tai teennäiseltä, muuta se. Toimittajan on oltava valmis muuttamaan omat ennakkokäsityksensä ja kuunneltava haastateltavaa herkällä korvalla. Tuorein näkökulma voi löytyä haastateltavan rönsyillessä vastauksissaan. Hylkää valmiit kysymyksesi rohkeasti ja tartu kiinnostavaan rönsyyn.

Mikko Numminen: ”Mieti millainen ihminen on, kun suunnittelet näkökulmaa. Teimme Imageen juttua Jörn Donnerista. Hän on niin iso hahmo, että pienet kysymykset tuntuivat meistä turhilta. Donnerin kanssa on paljon kiinnostavampaa puhua elämän tarkoituksesta kuin hänen lapsuudestaan.”

Elina Järvinen: ”Haastateltava ei yleensä koskaan ole sellainen, millaisen ennakkokäsityksen olet hänestä esimerkiksi aikaisempien juttujen pohjalta saanut. Jos itsekin yllätyt, jutusta tulee todennäköisesti hyvä.”

2.3 Miten otan yhteyttä haastateltavaan?

Haastateltavan lähestyminen voi uran alkuvaiheessa tuntua jännittävältä. Lähestyä voi monella tapaa, ja eri tavat sopivat eri tilanteisiin. Nykyään haastateltavaa voi helposti lähestyä sähköpostilla, mikä voi tuntua aloittelijasta myös turvallisemmalta kuin soittaminen. Kirjallinen lähestymistapa on hyvä, koska silloin haastateltava saa rauhassa miettiä, suostuuko hän juttuun vai ei. Sähköpostiviestissä pystyt myös hahmottelemaan jutun ideaa haastateltavalle.

Soittaminen on aina nopein tapa sopia haastattelu. On ajantuhlausta miettiä juttu puhki ja sitten saada vastaus, ettei haastattelu onnistukaan. Puhelin on toimiva väline etenkin

silloin, kun kyse on pienehköstä jutusta, joka ei vaadi haastateltavalta paljoa aikaa, ja aihekaan ei ole kovin henkilökohtainen. Jos sähköpostiviestiin ei ala kuulua vastausta, myös silloin soitto on paikallaan.

Mieti, mitä sanot, ennen kuin soitat. Sinun pitää vakuuttaa haasteltava siitä, että hänen kannattaa tulla haastateltavaksi juttuusi. Puhu rauhallisesti ja anna luurin toisessa päässä olevalle aikaa miettiä vastaustaan.

Jos aihe on erityisen arka tai henkilökohtainen, voit lähettää perinteisen kirjeen. Se on arvokas tapa lähestyä, ja haastateltava saa aikaa reagoida pyyntöön. Kirjeessä kannattaa esitellä itsensä ja kertoa haluavansa tehdä hänestä juttua. Kerro, että haluat kuulla hänen tarinansa ja olet valmis käyttämään aikaa jutun tekoon. Laita näytelehtiä kohdemediasta mukaan.

Usein julkisuuden henkilöiden haastatteluja joutuu sopimaan PR-ihmisten kautta. Näissäkin tapauksissa yritä saada mahdollisimman nopeasti käsiisi suora sähköpostiosoite tai puhelinnumero haastateltavalle, jotta pääset keskustelemaan jutusta haastateltavasi kanssa. Jos haluat haastatella kuuluisaa maailmantähteä ulkomailla, sinun täytyy anoa haastattelua kirjallisesti, mikäli PR-ihmiset eivät ole tarjonneet mediallesi haastatteluai-
kaa.

Lähestytpä haastateltavaa millä välineellä hyvänsä, kaikista tärkeintä on, että osoitat aitoa kiinnostusta henkilöä kohtaan. On yllättävää, miten usein ihmiset haluavat puhua omasta elämästään ja ovat otettuja aidosta kiinnostuksesta.

Elina Järvinen: ”Halusin kerran haastatella henkilöä, joka oli käynyt läpi sukupuolenkorjausleikkauksen. En tuntenut henkilöä entuudestaan. Mielestäni ei ollut muuta vaihtoehtoa kuin kirjoittaa kirje.”

Mikko Numminen: ”Kun soitat haastateltavalle, kuvittele itse haastateltavan asemaan. Miten saisit itsesi vakuutettua, että minun kannattaa suostua ja antaa aikaani jutulle.”

2.4 Mitä haastateltavan kanssa kannattaa sopia ennen haastattelua?

Jo ensimmäisen yhteydenoton yhteydessä sinun pitää kertoa kuka olet ja mihin mediaan olet juttua tekemässä. Kerro myös heti alussa, kuinka monta kertaa haluisit tavata ja kuinka paljon aikaa se haastateltavalta vaatisi.

Mikäli teet laajaa henkilökuvaa, tapaamiskertoja olisi hyvä olla useita. Kerro haastateltavalle myös, jos haluat mennä seurailemaan häntä haastattelujen lisäksi johonkin tilanteeseen.

Kerro haastateltavalle mistä näkökulmasta juttua aiotaan tehdä ja mistä teemoista haastattelussa olisi tarkoitus puhua. Jos haastateltavasta näkökulma tuntuu etäiseltä, voit vielä miettiä sitä uudelleen.

Tärkeää on perustella henkilölle, miksi haluat tehdä juuri hänestä henkilöjutun. Toisin sanoen siis vakuuttaa henkilö siitä, että hänen kannattaa lähteä mukaan jutuntekoon. Perehdy tarpeeksi henkilöön ennen kuin otat häneen yhteyttä. Jos jäät alussa kiinni siitä, ettet tiedä edes kenestä on kyse, voi luottamuksen rakentaminen olla sen jälkeen vaikeaa.

Useimmissa tapauksissa ei ole järkevää lähettää haastateltavalle kysymyksiä ennakoon, jotta saat haastattelussa spontaaneja vastauksia. Jos haastateltava pyytää kysymykset nähtäväksi etukäteen, lähetä hänelle mieluummin teemoja kuin kaikki kysymyksesi. Joskus voi olla hyvä, että haastateltava virittyisi tunnelmaan tai miettisi vastauksiaan etukäteen, joten voit lähettää osan kysymyksistäsi. Kysymyksiin etukäteen virittäytyminen ei ole ehkä pahitteeksi, jos aihe on kovin herkkä.

Monet toimittajat tekevät jo ennen ensimmäistä haastattelua taustahaastattelua, joissa he kyselevät esimerkiksi haastateltavan työkavereilta kommentteja. Jo haastattelun sopimisvaiheessa kannattaa pyytää haastateltavalta lupa taustahaastatteluiden tekoon. Jutun teko voi tyssätä lyhyeen, jos haastateltava kuulee, että olet soitellut hänen ”selän takana” hänen tuttavilleen. Voit myös kysyä haastateltavalta, keneltä hänen mielestään kannattaisi kysyä ajatuksia.

Ninni Lehtniemi: ”Kerron haastateltavalle aina yhteydenottovaiheessa, mitä näkökulmaa olemme suunnitelleet. Se on reilua. Usein toimituksen kelailut voivat olla tyhmiä, ja haastateltava sanoo, etten ole yhtään tuollainen. Silloin keksimme uuden näkökulman.”

2.5 Mitä haastateltavasta pitää ottaa selvää ennen haastattelua?

Taustatyöt ovat tulevan haastattelun onnistumisen kannalta elintärkeitä, koska luottamus sinun ja haastateltavan välillä rakentuu, kun pystyt osoittamaan, että olet tehnyt kotiläksysi.

Aineiston laajuus riippuu siitä, kuinka syvällistä juttua olet tekemässä, ja kuinka paljon jutun tekemiseen on käytettävissä aikaa.

Perinteisen taustatutkimuksen lisäksi kannattaa miettiä myös tapaamisen alkua ja sitä, mistä voisit haastateltavan kanssa keskustella, jotta tilanne lähtee hyvin liikkeelle. Toisin sanottuna mieti etukäteen turvallisia small talk -aiheita.

Alla olevasta listasta voit tarkistaa, millaista tietoa haastateltavasta voi hakea. Muista, että taustatöitä ei voi ikinä tehdä liikaa!

- Googlaa ihmistä: lue verkossa olevia haastatteluja sekä kaikkea mahdollista, mitä hakukoneen tulos sinulle antaa.
- Katso, löytyykö Youtubesta henkilön haastatteluvideoita. Jos löytyy, katso ne. Samalla saat jo käsitystä, millainen ihminen on haastateltavana.
- Katso sanomalehtien arkistoista, löytyykö henkilöstä juttuja. Useimpien sanomalehtien arkistoihin tarvitaan maksulliset tunnukset. Kysy toimituksesta, onko tunnuksia saatavilla.

- Etsi henkilöstä tietoja sosiaalisesta mediasta. Kirjoittamalla henkilön nimen Facebookin hakukenttään näet paitsi hänen profilinsa, myös hänestä kirjoitetut julkiset status-päivitykset. Tutustu henkilön Twitter-tiliin.
- Mene kirjastoon ja tee aikakauslehtihakua. Aikakauslehtien jutut eivät pääasiassa löydy verkosta.
- Muista, että verotiedot, käräjäoikeuden asiakirjat ja yritysten kaupparekisteritiedot ovat julkisia asiakirjoja. Ihmisten tuloverotiedot ovat nähtävillä ja selattavissa verotoimistoissa asiakaspäätteillä sekä erikseen pyydättäessä niistä voi saada paperisen otteen. Käräjäoikeuden asiakirjat kuten tuomiopaperit ja haastehakemukset saa tilattua asiaa käsitelleen käräjäoikeuden kirjaamosta. Kaupparekisteriotteen saa tilaamalla patentti- ja rekisterihallituksesta.
- Tutustu henkilön tuotoksiin: lue kirjoja, kuuntele musiikkia tai katso elokuvat. Vaikka et ehdi lukea kaikkea, ole edes jonkin verran perillä henkilön tuotannosta.
- Kuka kukin on -kirjasta tai muista tietokirjoista saatat löytää tietoa esimerkiksi julkisuuden henkilöiden harrastuksista.
- Voit haastatella taustatiedoksi henkilön ystäviä tai työkavereita. Varmista myös taustahaastattelulta, että heille on ok, jos heidän kommenttejaan päätyy lehteen. Erilaisia näkökulmia saat myös haastatteleamalla henkilön naapureita, kilpailijoita tai jopa vihamiehiä.
- Voit hyödyntää myös tuttujasi tekemällä niin sanottuja off the record -haastatteluja. Esimerkiksi, jos teet juttua muotialan ihmisestä, kysy muotitoimittajalta tietoja. Kysele tutuiltasi, tietävätkö he jotain, josta voisi olla hyötyä haastattelussa ja jutunteossa.

Elina Järvinen: ”En tee yleensä taustahaastatteluja ennen kuin olen tavannut ihmisen. Perustiedot riittävät alussa, mutta niitä pitää olla paljon.”

Anu Partanen: ”Teen paljon taustatöitä, mikä on joskus ongelmallista, koska usein on kiire ja lehdet eivät halua maksaa freelancerille kovin paljoa jutusta. Joudun punnitsemaan, kuinka paljon käytän aikaa juttuun. Yleensä varaan ainakin yhden työpäivän taustatöihin.”

2.6 Miten suunnittelen kysymykset?

Jokaiseen haastatteluun suunnitellaan kysymyspatteristo, joka sisältää keskeisimmät kysymykset, joihin toimittaja haluaa saada vastauksen. Kysymyspatteristo on hyvä ohjenuora haastattelussa, mutta siitä voi ja pitää myös poiketa. Erityisesti vasta-alkajalle kysymyksien huolellinen suunnittelu on tärkeää, jotta kysymykset saa kysyttyä haastattelutilanteessa oikeassa muodossa.

Kannattaako sitten kirjoittaa ylös pitkä lista kysymyksiä vai vain muutamia isoja teemoja? Tähän ei ole oikeaa tai väärää tapaa. Tärkeintä on, että sinulla on luonteva olo haastattelussa ja muistat kysyä tärkeimmät kysymykset.

Kysymysten suunnittelussa tapoja on yhtä monta kuin toimittajia. Konkarit kertovat, miten he toimivat.

Anu Partanen: ”Kirjoitan aina yksityiskohtaisen kysymysrunгон. En seura sitä tarkasti, mutta on hyvä olla tarkat speksit, etteivät kysymykset lopu kesken kaiken. Tarkistan selvittämieni asioiden paikkansapitävyyden heti alussa.”

Rita Tainola: ”Nuorempana toimittajana kirjoitin listan kysymyksiä etukäteen. Nyt en tee enää sitä, vaan menen vain rennosti haastateltavien kanssa istumaan, juttelemaan ja alan sitä kautta haastatella. Keskustelun rönksyistä löytyy usein juttuni punainen lanka.”

Saska Saarikoski: ”En suunnittele kysymyksiä hirveästi, sillä on olennaisempaa, että on hyvin valmistautunut ja ihmisestä on jo jonkinlainen käsi-

tys. Otan haastatteluun mukaan A4:en, jossa minulla on 5-10 ranskalaista viivaa. Ne ovat kysymykset, jotka pitää ainakin muistaa.”

Ninni Lehtniemi: ”Teen haastatteluun 1–2 liuskaa kysymyksiä ranskalaisiin viivoin.”

Mikko Numminen: ”Suunnittelen kysymyksiä usein tosi paljon. Kun teen isoa henkilökuva, ajatuksena on, että haastattelen useita kertoja. Teen 80–120 kysymystä per haastattelukerta. Kirjoitan kysymykset teemojen alle. Teemoja on yleensä kolmesta viiteen.”

Elina Järvinen: ”Kirjoitan ylös muutamia keskeisiä kysymyksiä teemoitain. En kuitenkaan lue niitä haastattelutilanteessa paperista. Kysymykset ovat vain hätävara, jotta muistan kysyä tärkeimmät asiat tai jos ihminen menee jumiin, eikä puhu.”

2.7 Missä haastattelen?

Haastattelupaikka kannattaa miettiä huolella, koska sillä on vaikutusta koko jutun lopputulokseen. Huonosti valittu paikka voi latistaa haastattelun tunnelman ja siten pilata haastattelun. Toisaalta kiinnostavasta haastattelupaikasta voit saada paljon lisäelementtejä juttuusi.

Voit tarjota haastateltavalle mahdollisuuden valita itse haastattelupaikan. Muista kuitenkin, että haastattelupaikan valinta on aina loppukädessä toimittajan vastuulla.

Lähtökohtaisesti paikan tulee olla rauhallinen ja haastateltavalle jollain tavalla merkityksellinen, koska sellaisissa paikoissa ihminen yleensä rentoutuu. Paras paikka haastatteluun on haastateltavan koti, koska koti kertoo sinulle lisää ihmisestä. Myös muu henkilökohtainen paikka toimii hyvin, esimerkiksi kesämökki.

Usein haastateltava ei halua toimittajaa henkilökohtaiselle alueelleen. Silloin hyviä vaihtoehtoja ovat haastateltavan lempipuisto, kantakahvila tai -baari.

Peruskahvila tai ruokapaikka käyvät tarpeen tullen. Valitse silloin mahdollisimman hälytön paikka, jossa pöydät ovat tarpeeksi etäällä toisistaan. Julkisilla paikoilla haastattellessa ihminen ei saa olla kuitenkaan liian tunnettu. Työhuone sen sijaan saattaa olla huono vaihtoehto haastattelupaikaksi, koska ihmiset esimerkiksi poliitikot saattavat jäädä virkaminänsä vangeiksi.

Jos haluat kokeilla jotain erilaista, voit vaikkapa matkustaa työmatkan haastateltavan kanssa yhdessä ja samalla havainnoida ja haastatella häntä. Saat ainakin juttuusi kivan kohtauksen, vaikket työmatkalla koko haastattelumateriaalia saisikaan.

Mikko Numminen: ”Jos haastatteluita on useita, kaikista syvällisin haastattelu pitää tehdä mahdollisimman rauhallisessa paikassa. Muista, että levy-yhtiön konttori on artistille huono paikka, koska se muistuttaa häntä koko ajan, mistä pitää puhua.”

Saska Saarikoski: ”Kun haastattelin Esa Saarista, hänen lapsuudenkotinsa oli jutun kannalta ratkaiseva. Tarja Halosen kanssa istuin hänen toimistossaan, jolloin tilanne oli mahdottoman tylsä.”

3 Haastattelussa

3.1 Miten kohtaan haastateltavan?

Ensivaikutelman voi tehdä vain kerran. Vaikka olisit kuinka hermostunut, yritä olla näyttämättä huolestuneelta. Osoita haastateltavalle, että olet iloinen nähdessäsi hänet. Ensikohtaamisen olisi hyvä olla alusta asti mahdollisimman luonteva. Tärkeintä on olla alusta asti rento, mutta myös ammattimainen ja selkeä.

Saavu haastattelupaikalle hyvissä ajoin, mielellään jo ennen haastateltavaa. Älä missään nimessä anna haastateltavan odotella sinua.

Kun huomaat henkilön saapuvaksi, osoita heti, että tunnistat hänet – haastateltava ei nimittäin välttämättä tiedä, miltä sinä näytät. Sano haastateltavalle käsipäivää ja esittele itsesi reippaasti. Osoita myös, että olet kiitollinen, kun hän antaa sinulle kallisarvoista aikaansa.

Sinun kuuluu tarjota haastateltavalle kahvit ja pullat. Puhu kahvijonossa kepeistä aiheista, esimerkiksi säästä tai päivän uutisaiheista, joita olet pohtinut etukäteen. Älä kuitenkaan keskustele vielä sellaisista asioista, joiden haluat myöhemmin päätyvän haastattelunauhalle.

Kun istutte pöytään, on hyvä mennä nopeasti asiaan. Kerro vielä, kuka olet ja millaista juttua olet tekemässä, ja miksi juuri kyseistä henkilöä halutaan haastatella tähän juttuun. Ota mukaasi lehti, johon juttu on tulossa, ja esitele se haastateltavalle.

Alkuun on hyvä sopia pelisäännöt selväksi: esimerkiksi saako haastattelun nauhoittaa ja minkälaiset tarkistusoikeudet haastateltavalla on.

Osoita haastateltavalle, että olet tehnyt taustatyöt kunnolla, jolloin luot hyvää luottamuksen ilmapiiriä. Voit myös kertoa lyhyesti kysymyksistä ja siitä, mistä tulette puhumaan haastattelun aikana.

3.2 Minkälaisen roolin otan tilanteessa?

Haastattelussa on tärkeää olla oma itsensä, mutta samalla pitää säilyttää myös toimittajan ammattimaisuus. Tässä on joitakin hyödyllisiä neuvoja, jotka sinun kannattaa muistaa toimittajan roolista.

- Yritä olla haastattelutilanteessa ystävällinen ja ajattele tilannetta haastateltavan näkökulmasta. Muista, että hänkin saattaa jännittää haastattelua.
- Muista, että olet haastattelemassa henkilöä juttua varten, eikä haastateltava ole ystäväsi. Toimittajan rooliin kuuluu esittää vaikeimmatkin kysymykset.
- Paras rooli toimittajalle on olla empaattinen kuuntelija. Sinun ei tarvitse esittää yleistä inkvisiittoria, vaan voit nauraa haastateltavan vitseille, jos siltä tuntuu.
- Älä missään nimessä ole ylimielinen tai röyhkeä, ole mieluummin nöyrä. Toimittajat eivät ole tähtiä. Pääosassa haastattelussa on haastateltava.
- Toimittajan ei tarvitse olla juuri ollenkaan äänessä. Ilmaise kuitenkin, että kuuntelet, jos haastateltava kertoo pitkää tarinaa. Parasta haastattelussa on, jos haastateltava miltei unohtaa olevansa haastattelutilanteessa.
- Sinun ei tarvitse esittää itsestäsi anekdootteja, vaan anna haastateltavan puhua. Toimittajan pitää silti uskaltaa keskeyttää ja ohjata takaisin aiheeseen, josta haluaa kuulla lisää.
- Muista, että vaikka haluat luoda haastattelutilanteesta mahdollisimman rennon, sinun ei tarvitse kuitenkaan kompata haastateltavaa tai olla hänen kanssaan samaa mieltä.

Rita Tainola: ”Ei ole paha asia, jos ihaillet haastateltavaasi. Sehän on haastateltavalle vain kiva juttu ja avaa sinulle paremmin ovea.”

Anu Partanen: ”Haastateltavalle pitäisi olla selvää, että olet toimittaja, jolle ei pidä uskoutua, jos haastateltava ei halua, että se päätyy lehteen. On ikävää, että haastateltava kertoo asioita, mutta sanookin sitten, että älä laita tätä lehteen.”

3.3 Nauhuri vai muistiinpanot. Miten saan kaiken ylös?

Moni tuore toimittaja pohtii, pitäisikö nauhuria käyttää kaikissa haastatteluissa, vai olisivatko omat muistiinpanot sittenkin parempia. Entä jos käyttää molempia, onko purkamisvaiheessa edessä tuplatyö?

Nahurin käytön etuja on, että pystyt tarkistamaan suorat sitaatit, ja sinulla on todiste arkaluontoisistakin vastauksista. Kun sinun ei tarvitse kirjoittaa sanatarkasti kaikkea ylös, jää enemmän aikaa keskittyä haastateltavan sanomisiin ja katsekontaktin ylläpitämiseen.

Jos taas jutullasi on tiukka aikataulu, kannattaa suosia käsin kirjoitettuja muistiinpanoja, sillä niiden purkaminen on huomattavasti nauhan purkamista nopeampaa. Muista, että nauhuri ei taltioi ihmisen ilmeitä tai eleitä.

Tärkeää olisi löytää juuri itselle sopiva muistiinpanotyyli. Kokosimme konkaritoimittajien erilaiset tekniikat, joista voit ottaa mallia.

Saska Saarikoski: ”Nauhuri on vain hätävarana, ja pyrin tekemään jo haastattelutilanteessa mahdollisimman hyvät muistiinpanot käsin. Ajatus ei lähde harhailemaan, kun teen koko haastattelun läpi muistiinpanoja. Samalla teen myös ajatustyötä. Nahurilta voin sitten tarkistaa myöhemmin haastateltavan tarkat sitaatit juttua varten.”

Mikko Numminen: ”Henkilökuvia tehdessä luotan täysin nauhuriin. Kirjoitan lehtiöön havaintoja haastattelutilanteesta. Esimerkiksi miltä henkilö näyttää, miten hän puhuu, mitä ympärillä tapahtuu. Ne ovat asioita,

joita en välttämättä muista myöhemmin, mutta ne ovat kuitenkin tärkeitä jutun kannalta.”

Anu Partanen: ”Käytän aina nauhuria, koska en luota käsintehtyihin muistiinpanoihin ollenkaan. Kirjoitan lehtiöön ylös myös havaintoja. Kun tekee henkilöjuttua, on tärkeää pystyä kuuntelemaan, miten ihminen puhuu ja sanoo asiat. Henkilökuvissa puhetapa ja sanavalinnat ovat tärkeitä.”

Ninni Lehtniemi: ”Käytän nauhuria ja kirjoitan muistiin paitsi havaintoja myös haastattelun aikana mieleeni juolahtavia jatkokysymyksiä. Haastattelutilanteessa pitää olla läsnä, ja jos kirjoitan koko ajan vimmatusti, se syö läsnäoloa.”

Elina Järvinen: ”Luotan pelkästään nauhuriin. En tee muistiinpanoja yleensä ollenkaan haastattelussa, koska haluan keskittyä täysillä tilanteeseen. Näin keskustelu sujuu paremmin ja luontevasti.”

Rita Tainola: ”Minulla on niin harjaantunut muisti, ettei minun useimpien tarvitse käyttää nauhuria ollenkaan. Teen muistiinpanoja lyhyesti ranskalaisin viivoin. Nauhuri astuu kuvioihin vain virallisemmissa haastatteluissa.”

3.4 Millainen tunnelma haastattelussa pitää olla? Miten luon sen?

Haastattelutunnelman luominen liittyy olennaisesti siihen, minkälaisen roolin otat toimittajana. Tärkeintä on, että olet innokas ja läsnä tilanteessa. Keskity täysillä tilanteeseen ja muista, että yhteinen luottamus on avain hyvään tunnelmaan.

Parhaimmillaan hyvä tunnelma antaa sinulle elämäsi haastattelun, huonoimmillaan et saa haastateltavasta mitään irti. Kaiken tarkoitushan on, että saat haastateltavalta paljon käyttökelpoista materiaalia, ja vapautunut tunnelma vaikuttaa tähän olennaisesti.

Kunnollinen taustatyön tekeminen antaa sinusta hyvän kuvan ja luo luottamusta sinun ja haastateltavan välille. Jos olet lukenut haastateltavan kirjan etukäteen, osoita se heti haastattelun alussa.

Jo pelkällä pukeutumisella vaikutat tilanteen tunnelmaan. Jos tapaat poliitikon, pukeudu pukuun tai muuten siististi. Näin osoitat arvostusta henkilöä kohtaan. Toisaalta esimerkiksi kirjailijaa haastatellessa puku voi tehdä tilanteesta lähinnä jäykän ja antaa sinusta tärkeilevän vaikutelman. Jos haastateltavasi on taas tavallinen kansalainen, älä ole liian muodollinen. Näytä, että sinäkin olet tavallinen ihminen.

Jos haastattelun tunnelma tuntuu aluksi jäykältä, voitte vain hetken istuskella ja jutustella niitä näitä. Kun tilanne rentoutuu, ota esille kynä ja paperi. Mitä aidompi olet, sen parempi – eikä haittaa jos mokaillet! Jos sinua jännittää, voit hyvin sanoa sen myös haastateltavalle ääneen.

Haastattelutilanne vaatii toimittajalta heittäytymistä. Toimittajan on oltava haastattelussa valpas ja virkeä, eikä haastattelua kannata sopia esimerkiksi raskaan työviikon päätteeksi: väsynyt toimittaja on häpeäksi itselleen ja tilanne on myös nöyryyttävä kokemus haastateltavalle.

Haastattelutilanteen olisi hyvä olla mahdollisimman keskustelunomainen. Ei niin, että haastateltava puhuisi ystävälleen, vaan enemmänkin kuuntelijalle. Haastateltavan pitäisi olla enemmän äänessä kuin toimittajan.

Liian tiukka tarkoitushakuinen tenttaaminen jäykistää kenet tahansa, joten osoita haastattelussa myös inhimillinen puolesi. Se on tärkeää etenkin, jos haastateltava ei ole totunut toimittajiin. Jos olet esimerkiksi haastateltavan kotona, voit rupertella ja rapsutella perheen koiraa.

Ihmisellä pitää olla toimittajan kanssa turvallinen olo puhua. Jo se, että lupaat haastattelun alussa tarkistusoikeuden juttuun voi luoda rennomman ja avoimemman tunnelman.

Muista kuitenkin, että vaikka välillänne on luottamusta, se ei tarkoita, että sinun pitäisi kirjoittaa, mitä haastateltava haluaa. Anna haastateltavalle silti reilu tilaisuus esittää asiansa. Ole kiinnostunut henkilöstä itsestään, älä vain hänen julkispersoonastaan.

Jos haastateltava innostuu jostain aiheesta, anna hänen puhua ja ole valmis menemään siihen suuntaan myös jatkokysymyksillä. Tunnelma paranee, kun ihminen saa kertoa asiasta omin sanoin ja olla oma itsensä. Tilanne ei saa tuntua ristikuulustelulta.

Jos henkilö ei ole ollut aikaisemmin julkisuudessa, voi olla myös syytä selittää, miksi tivaat outoja kysymyksiä tai yksityiskohtia. Tavalliselle ihmiselle ei välttämättä aukea, miksi juuri sen tilanteessa olleen maton väri on jutun kannalta niin tärkeä asia.

Haastateltavasi saattaa myös liikuttua, jopa itkeä. Toimittajan täytyy olla tällaisessa tilanteessa mukana. Saat näyttää myös omia tunteitasi, jos siltä tuntuu.

Paras mahdollinen tilanne on, että haastattelusta syntyisi luova prosessi. Jos haastateltava luo haastattelutilanteessa jotain uutta tai kehittää täysin uusia ajatuksia, olet hyvän jutun äärellä. Ja näinhän usein kahden ihmisen ajatusten kohtaamisesta syntyykin.

Mikko Numminen: ”Toimittajakollegani oli haastattelemassa Esko Ahoa, ja juttu ei oikein lähtenyt käyntiin. Sitten toimittaja kaivoi esiin Ilta-Sanomien kymmenen kysymystä, ja alkoi kysyä Aholta niitä. Siitä tuli valtavan hauska tilanne juttuun. Joskus vaikea tilanne vaatii jotain täysin rikkovaa.”

Anu Partanen: ”Johanna Tukiaisen kanssa olimme täysin eri planeetoilta, ja hän oli aluksi haastattelussa hyvin varautunut. Olin hänen kotonaan ja aloimme katsella hänen valokuva-albumejaan, joista hän sitten kertoili. Kun ihminen saa omin sanoin kuvailla ja kertoa, tunnelma vapautuu, eikä tilanne tunnu ristikuulustelulta.”

3.5 Missä järjestyksessä kysyn kysymykset?

Pääsääntö on, että aloita helpoimmista ja kevyimmistä kysymyksistä, ja etene sitten vaikeimpiin. Aloita keskustelu vaikkapa ihmisen työstä. Lähtemällä liikkeelle helpoista kysymyksistä haastateltava rentoutuu ja uskalttaa antaa syvempiä vastauksia haastattelun edetessä.

Muista, että haastateltava saattaa tulla haastatteluun kiireisenä ja stressaantuneena. Anna hänelle hetki aikaa laskeutua tilanteeseen. Rupattele niitä näitä ja mene hetken päästä vasta asiaan.

Alussa on kohteliasta myös kysyä haastateltavan uuteen levyyn tai kirjaan liittyvät kysymykset, vaikka ne eivät olisikaan kiinnostavia juttusi kannalta. Kun annat ihmisen puhua aluksi rauhassa siitä, mistä hän puhuu mielellään, tilanne rentoutuu.

Kysymykset kannattaa esittää loogisessa järjestyksessä. Ennalta suunniteltua kysymystenjärjestystä voi haastattelutilanteessa muuttaa, mutta on pidettävä huolta, että kaikki tärkeät kysymykset tulee kysyttyä.

Voit halutessasi kokeilla hyödyntää haastattelussa kronologiaa. Ihminen saattaa muistaa asioita paremmin, kun hän saa kertoa niistä kronologisessa järjestyksessä.

Muista kuunnella koko ajan, mitä haastateltava sanoo. Tee jatkokysymyksiä, äläkä lukiudu liikaa valmiiseen kysymyspatteristoosi.

Kysy vasta haastattelun loppuun vaikeimmat kysymykset esimerkiksi rattijuopumuksesta tai ihmissuhteesta. On aina se mahdollisuus, että haastateltava suuttuu vaikeasta kysymyksestä ja lähtee pois haastattelusta. Säästä arka aihe vasta siihen kohtaan, kun sinulla on muuten haastattelu kasassa.

Tarkista aivan loppuun vielä kysymyslistasi – muistitko kysyä kaiken? Voit myös loppuun esittää tarkentavia kysymyksiä jo läpikäytyihin aiheisiin: tulivathan nimet oikein,

vuosiluvut, tapahtuihan tämä tilanne juuri täällä paikassa, kummasta vaimosta puhuitkaan tässä kohtaa.

Elina Järvinen: ”Mieti aloituskysymyksiä etukäteen, äläkä missään nimessä mene siihen tärkeimpään kysymykseen ensin. Järjestyksellä on suuri merkitys. Sillä voi pilata sen, mitä haastattelusta voi saada irti.”

Saska Saarikoski: ”Lähde liikkeelle miellyttävistä, mukavista ja helpoista kysymyksistä, jotta haastateltavalle tulee hyvä fiilis. Älä kuitenkaan unohda niitä kysymyksiä, joihin ainakin haluat vastauksen.”

3.6 Millaisia kysymyksiä minun kannattaa kysyä?

Vaikka sanotaan, että tyhmiä kysymyksiä ei ole olemassa, on silti parempia ja huonompia. Tähän kappaleeseen on listattu parhaat.

- Parhaita kysymyksiä ovat useimmiten suorat ja konkreettiset kysymykset. Erityisen toimivia ovat kysymykset, joiden merkitystä haastateltavan ei tarvitse arvaila, vaan hän ymmärtää heti, mitä kysymyksellä haet.
- Kysy mahdollisimman lyhyitä kysymyksiä. Jos pohjustat kysymystä pitkään, haastateltava voi kadottaa jutun juonen.
- Kysy haastateltavalta avoimia kysymyksiä. Pyydä häntä kuvailemaan ja kertomaan. Hyviä kysymyksiä ovat esimerkiksi: ”Kerro siitä”, ”Mitä ajattelit silloin?” tai ”Kerro lisää”. Isot kysymykset, kuten miksi ja miten, toimivat aina.
- Kysymykset saavat olla naiiveja. Voit sanoa suoraan, että en ymmärtänyt mitä haastateltava tarkoitti, selittäisikö hän asiaa tarkemmin.
- Mieti kysymykset haastateltavan näkökulmasta. Tärkeää on, että kysymyksesi sopivat juuri kyseiselle henkilölle.

- Kysymykset saavat ja niiden pitää olla henkilökohtaisia. Kun olet tehnyt taustatyösi hyvin, tiedät, mitä haastateltavalta on kysytty aikaisemmissa haastatteluissa ja pystyt esittämään henkilökohtaisempia kysymyksiä. Yritä päästä aikaisemmas- ta materiaalista eteenpäin: ”Kerroit tällaisen asian viime haastattelussa, mitä ajat- telet siitä nyt?”
- Jos haluat henkilöltä tarinaa, kysymysten olisi hyvä olla mahdollisimman hajut- tomia ja mauttomia eli mahdollisimman neutraaleja. Näin annat hänen kertoa asiasta omin sanoin, ilman ennakko-oletuksia.
- Jatkokysymykset ovat haastattelujen suola. Kysymyspatteristo ei riitä, vaan sinun pitää olla valmis reagoimaan haastateltavan kertomiin asioihin. Muuten sinulta voi mennä sivusuun kultainen aihe.

Rita Tainola: ”Parhaat vastaukset saat syvällisimpiin kysymyksiin. Jos haastatel- tava on käynyt läpi avioeron, niin lähdette yhdessä etsimään syitä siihen. Älä ky- sy vain, että miksi otitte avioeron. Minä teen usein niin, että heitän itseni ja omat elämäkokemukseni peliin ja kerron, mitä itse olen joutunut kokemaan.”

3.7 Mitä minun ei ainakaan kannata kysyä?

Jokainen toimittaja on varmasti joskus päästänyt suustaan sammakon. Tämän listan kysymyksiä sinun kannattaa välttää.

- Vältä kysymyksiä, joihin voi vastata yhdellä sanalla, ellet kysy pääministeriltä tä- män aikeista erota virastaan. Yhden sanan vastaukset vaativat seurakseen poik- keuksetta jatkokysymyksen.
- Älä kysy asioita, jotka on kysytty haastateltavalta jo miljoona kertaa. Tällöin hän ei ota sinua vakavasti.
- Yritä olla esittämättä kysymyksiä, jotka paljastavat, ettet ole perehtynyt aihee- seen kunnolla, kuten ”Mitä uudessa kirjassasi tapahtuu?” Samaan sarjaan mene-

vät kysymykset, kuten ”Kerro vähän itsestäsi”. Toimittajan olisi pitänyt jo selvittää perusasiat ennen haastattelua.

- Älä ymppää samaan kysymykseen useita kysymyksiä, kuten: ”Mitä teit matkallasi Italiassa ja miltä kotiinpaluu tuntui?” Haastateltava vastaa luultavimmin vain toiseen kysymyksistäsi.
- Vältä kysymyksiä yleisellä tasolla, sillä niihin saat harvoin käyttökelpoisia vastauksia. Haluat useimmiten tietää juuri haastateltavasi kokemuksista ja tunteista, et siitä, miltä avioero voisi tuntua yleisellä tasolla.
- Älä esitä kysymyksiä, joihin tiedät jo vastauksen. Silti toimittajat sortuvat tähän virheeseen koko ajan. ”Millaista oli työskennellä muiden näyttelijöiden kanssa?” -kysymykseen saat todennäköisesti vastauksen: ”Mahtavaa.” Vaikka työskentely olisi ollut ikävää, näyttelijä tuskin haluaa mustamaalata kollegoitaan toimittajalle.
- ”Miltä se tuntui?” on useimmiten poikkeuksetta huono kysymys. ”Voitit juuri miljoonan lotossa, miltä se tuntuu?” poikii usein tylsän ja ennalta arvattavan vastauksen.
- Älä sorru ennakkoluuloja sisältäviin kysymyksiin, ellei jutun näkökulma sitä vaatimalla vaadi. Kysymys ei saa arvottaa ihmistä tai tiettyä ihmisryhmää.
- Älä kysy ilkeileviä, vinoilevia, sarkastisia, näsäviisaita tai väheksyviä kysymyksiä – näihin et saa koskaan hyviä vastauksia.

Elina Järvinen: ”Älä vetoa haastateltavan aikaisempaan julkisuuteen, ellei jutun teema ole juuri se.”

3.8 Miten esitän ne vaikeat kysymykset?

Oman lapsen kuolema, raiskaussyytökset, vaalirahakohu.

Välillä juttuja lukiessa pohtii, miten toimittaja on saanut haastateltavan puhumaan näin avoimesti vaikeista aiheista. Vaikeat aiheet vaativat vaikeita kysymyksiä. Loppujen lopuksi se, miten kysymykset esität, ratkaisee, saatko kullan arvoisia vastauksia juttuasi varten.

Vaikeissa kysymyksissä toimii suoruus. Pyri olemaan pohjustamatta kysymystä. Toisaalta ennakkovaroitus vaikeasta aiheesta voi olla joskus myös paikallaan: ”Tämä saattaa kuulostaa hieman tyllyltä, mutta...”

Esitä kysymys suoraan, mutta ystävällisesti. Sinun ei tarvitse ruveta hyökkääväksi, vaikka aihe olisikin vaikea. Vaikeassa tilanteessa voivat toimia hyvin kysymykset, kuten ”Mitä ajattelit silloin?” tai ”Miten siinä niin kävi?”

Vaikeissakaan kysymyksissä ei kannata kompata kenenkään muun kantaa, esimerkiksi ”Onhan se ymmärrettävää, että...” Kysy kysymykset omissa nimissäsi, eikä niin, että kun toimituksessa nyt haluttiin tietää tämä.

Älä hyväksy ei-vastausta. Jos haastateltava ei suostu puhumaan aiheesta, palaa asiaan myöhemmin ja mahdollisesti erimuotoisella kysymyksellä. Voit myös kysyä haastateltavalta, miksi tämä ei halua puhua aiheesta, jos hän kieltäytyy toistamiseen. Selitä, miksi vaikea aihe on olennainen juttusi kannalta. Muista kuitenkin hienotunteisuus, jos aihe vaikuttaa olevan haastateltavalle todella vaikea. Myös hiljaisuus voi kertoa sinulle jotain.

Jos aiot kirjoittaa vaikeasta asiasta, ole myös reilu ja kysy siitä. Älä jätä vaikeita kysymyksiä kysymättä vain, koska ne tuntuvat sinusta vaikeilta. On halpamaista tehdä otsikko asiasta, josta ei ole edes kysytty haastateltavan kommenttia.

Tärkeää olisi, että haastateltavalle kiusallinen kysymys sisältäisi mahdollisimman vähän arvottavia asioita. Älä leimaa ihmistä vaikealla aiheella, vaan osoita, että se on vain yksi osa häntä ja hänen elämäänsä.

Voit yrittää pehmittää kysymystä, kuten ”Minulla on tässä nämä oikeuden paperit asiasta, mutta kertoisitko itse, miten koit asian?” Jos aihe on hyvin rankka, voit vedota yh-

teiseen hyvään, kuten ”Moni muukin painiskelee huumeongelmien kanssa, mitä he voisivat oppia kokemuksistasi?”

Muista esittää vaikeat kysymykset, kun haastateltavalla on vielä energiaa puhua niistä. Älä esitä niitä kuitenkaan heti haastattelun alussa, jos tunnelma ei ole ehtinyt muotoutua luottamukselliseksi.

Ja sokerina pohjalla olisi tärkeää muistaa, kun viimein saat haluamasi vastauksen, työ ei pääty siihen. Muista seurata ihmisen reaktioita, miten hän suhtautuu tai reagoi vaikeisiin aiheisiin – näitä voit käyttää hyväksesi jutussa.

Saska Saarikoski: ”Ajatellaan, että haastattelet ihmistä, joka on menettänyt lapsensa. ’Miltä se lapsen kuolema tuntui?’ on huono kysymys, koska se on liian iso ja vaikea. Kysy mieluummin: ’Kuvaile tilannetta, jossa kuulit uutisen, ettei lapsesi elä?’ Jatka kysymyksillä: ’Missä istuit? Mitä sinulla oli päälläsi? Millainen hetki se oli?’ Haastateltava vastaa esimerkiksi: ’Muistan, kun katselin sokeripalaa kahvissani, eikä se tuntunut sulavan ollenkaan.’ Voit kertoa jutussasi sokeripalan kautta isomman asian. Tilanteen voi näyttää pienillä yksityiskohdilla.”

Mikko Numminen: ”Amerikkalaisella aikakauslehtijournalistilla Robert Boyntonilla on teoria, että ihminen ei valehtele, kun hän kertoo omasta elämästään kronologisesti. Boyntonin ensimmäinen kysymys on: ’Kerro minulle tarinasi’.”

Ninni Lehtniemi: ”Käytän BBC:n toimittajan Louis Therouxin tekniikkaa, eli kierrän vähän vaikeaa asiaa. Kysyn esimerkiksi: ’Joku voisi ajatella, että tuo on itsepetosta?’”

3.9 Miten kehitän kuuntelijan taitojani?

Kuunteleminen on yksi tärkeimmistä haastattelumetodeista. Aloittavan toimittajan perisynti on olla niin kiinni omissa kysymyksissään, että haastateltavan kuuntelu unohtuu.

Silloin sinulta voi mennä ohi loistavia sitaatteja tai mielenkiintoisia näkökulmia, joihin tarttua.

Kuuntelu vaatii keskittymistä, ja keskittyminen taas vaatii energiaa. Useimpien toimittajien pitääkin harjoitella taka-alalla pysyttelemistä ja puhumatta olemista.

Hyvin valmistellut kysymykset auttavat tuoretta toimittajaa keskittymään kuunteluun. Muista, että kuunteleminen ei ole sama asia kuin kuuleminen. Hyvä kuuntelija paitsi kuulee myös ymmärtää, mitä haastateltava sanoo. Kuuntele haastateltavan kielen käyttöä ja puheen mahdollisia piiloagendoja. Yrittääkö haastateltava johdatella keskustelua johonkin suuntaan tai kiertääkö hän kysytyt kysymykset?

Parhaat kuuntelijat osaavat häivyttää itsensä taka-alalle. He keskittyvät niin haastateltavan kuunteluun, että muuttuvat lähes näkymättömäksi. Muista kuitenkin, että sinun pitää osoittaa kuuntelevasi ja rohkaista siten haastateltavaa jatkamaan puhumista. Toimittajan aktiivinen kuuntelu saa haastateltavan tuntemaan olevansa tilanteen päähenkilö.

Ruotsalainen toimittaja Björn Häger listaa kirjassaan Intervjuteknik vinkkejä, joiden avulla voit kehittää itseäsi kuuntelijana:

- Osoita haastattelussa, että kuuntelet. Voit osoittaa sitä nyökkäilemällä tai kommenteilla, kuten:
  - Mmm.
  - Aivan.
  - Ymmärrän.
  - Kerro lisää.
  - Vaikuttaa jännittävältä.
  - Mitä tarkoitat?
- Summaa haastateltavan puhetta. Asioiden yhteenveto voi viedä haastattelua eteenpäin, tuoda esiin epäselvyyksiä ja antaa mahdollisuuden selvittää väärinymmärrykset. Sano esimerkiksi:
  - Tarkoitat siis, että...

- Sinusta tuntuu, että..
  - Sinä ajattelet siis, että
- Muista katsekontakti. Osoitat keskittyväsi haastateltavaasi katsomalla häntä. Älä selaa muistiinpanojasi siis kaiken aikaa. Haastateltavan puhetta häiritsee, jos katseesi harhailee.
  - Ajattele enemmän vastauksia kuin kysymyksiä. Suuntaa huomiosi enemmän siihen, mitä haastateltava puhuu kuin seuraavan kysymyksen suunnitteluun.
  - Uskalla olla naiivi. Sano ”Todellako” tai ”Onko näin”, kun haastateltava sanoo jotain yllättävää. Niin voit saada hänet puhumaan lisää.
  - Anna merkkejä, jotka kehottavat kertomaan lisää. Kun haastateltava alkaa puhua, osoita empatiaa, nyökkäile, nojaudu eteenpäin ja hymyile.
  - Voit myös kokeilla hienovaraisesti matkia haastateltavan asentoja. Se viestii alitajuntaista hyväksymistä kuulemaasi kohtaan.

3.10 Miten saan vähän enemmän irti haastateltavasta?

Kaikki toimittajat eivät mielellään puhu kikoista tai keinoista, joilla saat ihmisen avautumaan – eihän toimittajan työ ole petkuttamista. Tavoitehan on saada mahdollisimman rehellistä tarinaa. Tässä kappaleessa esitellään silti muutamia niksejä, joilla saatat saada haastateltavan puhumaan ja avautumaan vielä vähän syvemmin.

Jännittävässä haastattelutilanteessa toimittaja voi olla liiankin vakava. Ole innostunut haastateltavasi tapaamisesta ja näytä se. Silloin luultavasti toinen osapuolikin innostuu, ja kertoo itsestään enemmän kuin uskoitkaan.

Muista myös, että on hyvä malttaa olla hiljaa. Kun ihminen on vastannut, älä ole heti kärppänä kysymässä jo seuraavaa kysymystä. Odota vain hetki hiljaa, pysy läsnä tilanteessa ja säilytä katsekontakti. Ihmisillä on luontainen taipumus täyttää hiljaisuutta, jo-

ten haastateltava saattaakin yhtäkkiä jatkaa vielä samasta aiheesta – ja antaa juttuusi sen tärkeimmän kommentin, jota olet koko ajan hakenut. Voit kokeilla esimerkiksi neljän sekunnin sääntöä.

Jos pelkästään hiljaa istuminen tuntuu vaikealta, voit käyttää myös kirjoittamista tässä kohtaa hyväksesi. Kun teet muistiinpanoja rauhassa, haastateltava saattaa vielä hiljaisuuden yllättäessä puhua lisää.

Jos vastaavasti haastateltavasi rönsyilee ja puhuu loputtomasti aiheista, jotka eivät liity juttuusi laisinkaan, etkä saa häntä millään keskeytettyä, voit laskea selkeästi kynäsi pöydälle. Eleellä osoitat, että kuuntelet, mutta haluat keskustella muista asioista.

Pyydä haastateltavaa kertomaan asioista kronologioissa. ”Millainen nuoruus sinulla oli? Entä viettämäsi aika ulkomailla?” Myös se, missä järjestyksessä hän päättää asioita kertoa, ja mitä seikkoja hän erityisesti nostaa esille, antavat sinulle paljon tietoa kyseisestä henkilöstä.

Jos haastateltava on hyvin vastentahtoinen vastaamaan kysymyksiisi, voit laittaa hetkeksi näyttävästi nauhurin pois päältä. Rauhoita tilanne ja jutelkaa niitä näitä. Laita nauhuri myöhemmin taas päälle, kun tilanne on tasaantunut.

Jos olet jo haastattelun lopussa ja jokin tärkeä asia jäi jostain syystä ilman vastausta, voit kokeilla tätä ikivanhaa kikkaa. Laita nauhurisi kiinni, keräile paperit ja kysy sitten vielä se tärkeä kysymys ”Ai niin, vielä yksi asia...”

Saska Saarikoski: ”Minun haastattelutekniikkani on aina perustunut jonkinlaiseen ihastumiseen. Kun löytää ihmisestä jotain aitoa ja kiinnostavaa, siitä pitää innostua ja näyttää oma innostumisensa. Silloin toinenkin innostuu.”

Rita Tainola: ”Älä lähde haastatteluun kaikkietävänä toimittajana. Jos et ole perillä jostain vastauksesta, sano rehdisti, ettet ihan ymmärtänyt vastausta, voisitko selittää tarkemmin.”

3.11 Milloin haastattelu kannattaa lopettaa?

Sopiva kesto haastattelulle on vajaa pari tuntia. Haastateltava väsy helposti yli kahdessa tunnissa, samoin kuin toimittaja. Älä hanki vastauksia juttuasi varten väsytystekniikalla, sillä se ei ole reilua haastateltavaa kohtaan.

Alle tunnin haastattelu on liian lyhyt aika pidempää henkilöjuttua varten. Jos haastateltavalle sopii vain alle tunnin tapaaminen, varmista ainakin, että muilla tapaamisilla teillä on enemmän yhteistä aikaa jutella rauhassa.

Tilanne on toinen, jos lähdet varta vasten haastateltavan kanssa jonnekin. Esimerkiksi jokin aktiviteetti, kuten purjehtiminen tai yhteinen patikkaretki, vie helposti pidemmän aikaa kuin vain muutaman tunnin.

Välillä juttua tehdään myös niin, että olet haastateltavan kanssa yhdessä reissun päällä – tällöin työ ei jätä sinua rauhaan missään vaiheessa.

Elina Järvinen: ”Tein juttua Sofi Oksasesta ja olimme Virossa yhteisellä matkalla. Reissussa olin koko ajan haastateltavan kanssa, ja havainnoin sekä haastattelin koko matkan ajan. Se on raskasta, mutta siitä saa samalla paljon irti.”

3.12 Montako kertaa kannattaa tavata haastateltavan kanssa? Mitä eri tapauksissa kannattaa tehdä?

Perussääntö on, että isompaan henkilöjuttuun, kuten henkilökuvaan, kannattaa tavata haastateltava aina useammin kuin yhden kerran. Yhdestä kunnollisesta tapaamiskerrasta voi jo parhaimmillaan saada aikaan hyvän jutun, mutta useat tapaamiskerrat tuovat juttuusi syvyyttä.

Jos teet laajaa henkilöjuttua, on haastateltavalle hyvä tehdä jo alkumetreille selväksi, että jutun teko vaatii useamman haastattelukerran.

Muista, että kaikilla tapaamiskerroilla on tärkeää merkitä ylös havaintoja paitsi haastatteluvasta myös ympäristöstä. Toimittajan omat havainnot ovat tärkeä osa henkilöjutuissa sekä erityisesti henkilökuvissa. Jos haluat muistaa tarkkoja yksityiskohtia, voit räpsiä paikan päältä muutaman kuvan muistin helpottamiseksi.

Vähintään yhden tapaamiskerroista olisi hyvä olla aivan perinteinen haastattelu, jossa istutte yhdessä alas henkilön kanssa ja annat hänen puhua rauhassa. Tällaisia kertoja tarvitaan yleensä useampi, sillä isoa henkilöjuttua varten haluat haastatteluvasta niin paljon tietoa, että yksi kerta ei välttämättä riitä. Ja muista, että yli kahden tunnin haastattelu väsyttää teidät molemmat – tavatkaa siis mielellään vaikka pari kertaa rauhassa niin, että teillä olisi kuitenkin noin tunti aikaa jutella.

Voit suunnitella tapaamiset niin, että jo ensimmäisellä kerralla istutte alas yhdessä ja puhutte helpoista aiheista, ettekä mene vielä kovin syvälle. Toisella kerralla voit nopeasti siirtyä vaikeampiin kysymyksiin.

Muista aina valmistautua kunnolla toiseen haastattelukertaan ja suunnittele aina kysymykset ensimmäisen tapaamisen pohjalta. Mieti, mitä jäi saamatta, mistä haluat vielä puhua lisää. Jokaisella tapaamiskerralla pitää olla tarkoitus ja päämäärä.

Yhden tapaamiskerran olisi hyvä olla sellainen, jossa voit seuraila haastateltavaa ja hänen tekemisiään. Jos haastateltavasi on esimerkiksi ammattiuimari, voisi olla hyvä idea mennä seuraamaan hänen treenejään. Tällaisissa tilanteissa voit seurata, miten ihminen toimii muiden ihmisten kanssa. Havainnoi myös esimerkiksi henkilön asentoja, eleitä, maneereja – kaikkea, mitä mieleen pälkähtää! Tämä kaikki tuo juttuusi lisää elävyyttä. Ole itse mahdollisimman paljon taka-alalla ja hiljaa.

Myös havaintokerroilla olisi hyvä vaihtaa ihmisen kanssa kuulumisia, edes lyhyesti, vaikka et varsinaisesti haastattelisikaan henkilöä. Tällaisistakin kohtaamisista saatat saada hyviä paloja juttuasi varten.

On hyvä, jos tapaamisten välissä on jonkin verran aikaa. Näin pystyt hyödyntämään ajanvaihteluita jutussasi.

Jos haluat, voit sopia viimeiseksi tapaamiskerraksi tarkistuskerran, jolloin käytte yhdessä läpi jo valmista juttua. Näin haastateltava voi korjata faktavirheet ja sanoa suoraan, jos jokin kohta ei vastaa hänen mielestään todellisuutta.

Mikko Numminen: ”Teimme Imagessa jutun isästä, jonka esikoinen oli vastikään syntynyt keskosena. Patistimme toimittajaa tapaamaan isän mahdollisimman pian, jotta toimittaja saisi ylös isän tunnelmia, kun lapsi oli vain kolme viikkoa vanha. Tällaisessa tapauksessa ihmisen ajatus- ja tunnemaailma saattaa olla erilainen jo kolmen viikon päästä. Halusimme hyödyntää sitä jutussa.”

Mikko Numminen: ”Kun haastattelin Paavo Arhinmäkeä, hän oli tilanteessa todella rento. Hän laittoi puhuessaan nuuskaa huuleensa ja kaivoi toistuvasti haaroväliään. Totta kai käytin havaintoja jutussani.”

4 Haastattelun jälkeen

4.1 Miten puran haastattelumateriaalin?

Haastattelunauhan purkaminen voi olla piinaavan hidasta. Jos keskityt kirjallisissa muistiinpanoissasi lähinnä havaintoihin tai et tee kirjallisia muistiinpanoja, nauhan purkaminen on lähes välttämättömyys.

Konkarit kertovat, miten he tekevät muistiinpanojen purun.

Elina Järvinen: ”Nauhan purku on työ, joka on vain tehtävä. Haastattelu-tilanteessa en kuule ja tajua kaikkea, vaan kuulen ne vasta myöhemmin nauhalta. Mitä vieraampi haastattelun aihe on, sitä ehdottomampi nauha on. Haastattelin matemaatikko Tuomas Hytöstä, joka oli juuri tehnyt matemaattisen läpimurron. En ymmärtänyt välillä hänen puheistaan yhtään mitään, joten en olisi selvinnyt ilman nauhaa.”

Mikko Numminen: ”Minulla on tapana purkaa koko haastattelu. Se antaa mahdollisuuden hahmotella juttua jo samaan aikaan. Tajuan nauhaa purkaessa, mitkä asiat ovat kiinnostavia ja mistä pitää kysyä vielä lisää.”

Saska Saarikoski: ”Saan tekemistäni muistiinpanoista yleiskuvan haastattelusta, joten en pura yleensä koko nauhaa. Etsin nauhalta vain sitaatit, joita haluan käyttää ja puran ne.”

4.2 Lähetätkö jutun tarkistettavaksi haastateltavalle?

Jopa ammattilaisia mietityttää, kannattaako henkilöjuttu lähettää haastateltavalle luettavaksi. Yleensä lähes kaikki haastateltavat haluavat lukea jutun etukäteen.

Julkisen sanan neuvoston mukaan haastateltavan pyyntöön tarkastaa lausumansa ennen julkaisemista on syytä suostua, jos julkaisuaikataulu sen mahdollistaa. Tarkastamisoike-

us koskee vain haastateltavan omia lausumia, eikä sillä saa luovuttaa journalistista päätösvaltaa toimituksen ulkopuolelle.

Mieti, haluatko lähettää koko jutun vai vain pelkät sitaatit. Jotain haastateltavalle on joka tapauksessa hyvä lähettää, koska se rakentaa luottamusta välillänne.

Muista, että sinun ei tarvitse korjata jutustasi muuta kuin faktavirheet. Esimerkiksi jutun sävyä ei tarvitse haastateltavan pyynnöstä muuttaa. Lähetä luettavaksi aina aivan valmis juttu.

Jutun tarkistamisoikeus riippuu myös siitä, millaista juttua teet. Jos olet tentannut politiikkaa europolitiikasta, hänelle ei tarvitse antaa oikeutta muuttaa sitaattejaan jälkikäteen. Jos taas olet haastatellut kirjailijaa hänen äitisuhteestaan, hänellä kannattaa antaa täysi tarkistusoikeus: ei ole kenenkään etu, jos kirjailija on haastattelussa sanonut huonosti muotoillun lauseen äidistään ja se menee sellaisenaan juttuun.

Elina Järvinen: ”Näytän koko jutun haastateltavalle pyynnöstä, mutten muuta jutun sävyjä. Jutun kohde ei määrittele juttua, vaan toimittaja. Joskus haastateltava luulee voivansa muuttaa jutun mieleisekseen, ja siitä voitulla kovakin vääntö.”

5 Inspiroidu näistä – konkareiden huippuhetket

5.1 Anu Partanen ja poliitikko Ben Zyskowicz

” Kirjoitin jutun Ben Zyskowiczista alkuaikoinani Imagessa. Se oli onnistunut juttu, koska Ben oli innostuneen avoin ja hän otti minut mukaan kaikkialle.

Kävin hänen kanssaan cocktail-kutsuilla ja bileissä.

Juuri ennen haastattelupäivää kokoomuksen sisällä tuli kärhämää. Muut puolueessa yrittivät kammeta Beniä pois johtopaikalta. Kun tulin tekemään haastattelua Benin työhuoneelle, puhelin soi koko ajan ja siellä ramppasi muita poliitikkoja. Se oli erinomaista ja käyttökelpoista kamaa juttuun. Parasta, mitä toimittaja voi toivoa.

Ben on reipas olemaan julkisuudessa, huumorintajuinen eikä hän kontrolloinut juttua. Sain niin hyvää materiaalia, ettei juttua tarvinnut hirveästi rakennella.”

5.2 Saska Saarikoski ja filosofi Esa Saarinen

” Kirjailija, filosofi Esa Saarisen haastattelu oli oikein hyvä tilanne. Menimme hänen lapsuudenkotiinsa ja hän puhui minulle suurella luottamuksella. Hän on saanut vuosien mittaan ikävääkin julkisuutta, ja hänelle on kasvanut torjunta mediaa kohtaan. Nyt hän päätti kuitenkin luottaa minuun.

Vietimme yhdessä kahdeksan tuntia, jolloin ehdimme jutella monenlaisissa ympäristöissä ja tilanteissa.

Jutussa oli joitakin asioita, joita hän ei olisi varmaan halunnut laittaa siihen. Kun asiat olivat kuitenkin tarpeeksi isossa, ymmärtävässä ja arvostavassa kokonaisuudessa, hän oli siihen tyytyväinen.

Juttu muutti näkemyksiä tunnetusta ihmisestä ehkä todellisempaan suuntaan, koska hänestä on ollut vähän yksipuolinen käsitys julkisuudessa.”

5.3 Elina Järvinen ja matemaatikko Tuomas Hytönen

”Matemaatikko Tuomas Hytösen haastattelu oli onnistunut. Hytönen oli vastikään tehnyt tieteellisen läpimurron ja todistanut harmonisen analyysin alaan

kuuluvan A2-konjektuurin. Hän oli myös saanut ison rahoituksen seuraavalle tutkimukselleen.

Aihe oli hirveän vaikea. Olin pyytänyt, että voisiko aihetta purkaa siten, että tavallinenkin ihminen voisi sen ymmärtää.

Tapasimme neljä kertaa, ja Hytönen todella yritti selittää aihetta. Lopulta minun oli kuitenkin todettava, etten pysty selittämään tämän tasoista matematiikka konkreettisesti. Joskus on silti hauskaa tehdä juttua aiheesta, josta ei tajua mitään, ja härkäpäisesti ajatella, että selviää siitä.

Jutusta tuli tarina tieteen tekemisestä ja siitä, millaista kilpajuoksua se on. Tein lukijalle heti jutun alussa selväksi, ettei tutkimuksen aihetta tarvitse ymmärtää. On hirveän tärkeää, että lukijalle ei tule fiilis, että hän on tyhmä.”

5.4 Mikko Numminen ja radiojuontaja Timo ”Timpe” Salonen

” Radiojuontaja Timpe Salonen ei ollut ollut seksuaalirikostuomionsa jälkeen noin vuoteen esillä julkisuudessa, kun törmäsin nimeen jossain pikku-uutisessa. Vankila kiinnosti minua ympäristönä, ja mietin, että Timpessä on jotain kiinnostavaa. Ajattelin kuitenkin, ettei Timpe lähtisi haastatteluun.

Kirjoitin kauniin kirjeen, jossa kerroin haluavani tehdä hänestä juttua ja kuulla hänen tarinansa. Lähetin kirjeen vankilaan. Myöhemmin Timpe soitti, että jutunteko onnistuu. Hän koki, että häntä on demonisoitu ja halusi puhua jollekin siitä, mitä itse ajattelee. Lähdin siitä ajatuksesta, että Timpe on puhumisen ammattilainen, joten hän varmaan tykkää olla äänessä ja kertoa tarinoita jopa vankilassa. Luotin siihen, että hän on vähän narsistinen persoona. Vietin noin kahdeksan tuntia hänen kanssaan ja meillä oli valtavien hienojen keskusteluita.

Minun oli henkisesti vaikea samaistua Timpeen, mutta toisaalta haastattelutilanteessa hän oli kuitenkin valloittava, vitsikäs ja poikamainen. Hän uskoi omiin näkemyksiinsä täysin. Onnistuin sysäämään omat ennakkoluuloni syrjään ja kuuntelemaan, vaikka samalla ihmettelin hiljaa mielessäni.

Tein juttuun paljon taustatyötä ja soittelin Timpen entisille kollegoille. Uskalsin tivata Timpeltä vaikeita asioita: mitä hän niiden tyttöjen kanssa siellä studiolla teki? Esitin

paljon tarkentavia kysymyksiä. Sanoin, että minulla on oikeuden paperit, mutta ker-
toisitko itse, mitä siellä studiossa tapahtui?

Juttu oli ikään kuin matka pimeyden ytimeen. En tuominut jutussa Timpeä, vaan an-
noin siinä tulkintamahdollisuuksia lukijalle. Sitaattien tarkistustilanne oli painostava.
Timpe koki, että hänen luottamustaan oli käytetty väärin ja hän oli pettynyt. Mutta se
on risti, mitä kirjoittaja kantaa.”

6 Aina ei voi voittaa – nämä eivät menneet putkeen

6.1 Anu Partanen ja vaikea julkkis

”Ulkomaalaisten tähtien haastatteleminen on aina yhtä helvettiä. Ne järjestetään aina ylellisessä hotellissa, jossa paikalla ei ole mitään yhteyttä haastateltavaan. Näyttelijät ovat siellä vain markkinoimassa uutta leffaansa. Esimerkiksi Bradley Cooperin kanssa minulla oli kahdenkeskinen haastattelu, ja hän oli hyvin ystävällinen ja kohtelias. Cooper pisti näyttelijän charminsa päälle, muttei oikeasti vastannut mitään kunnollista. Tällaisista haastatteluista on vaikeaa tehdä kiinnostavaa juttua, joka kertoisi ihmisestä itsestään. Yritän aina miettiä edes pari kysymystä, joihin saisi vastaukseksi muuta kuin sen virallisen tarinan.”

6.2 Mikko Numminen ja päälle liimattu aihe

”Haastattelin nuorta, vasta valittua naispolitiikkaa, mutta haastattelutilanne ei vaan toiminut, eikä aiheesta lopulta syntynyt juttua. Minulla oli todella kova kiire, hermoilin ja kokonaisuudessa tilanne oli vaivaannuttava. Näkökulma oli se, että onko haastateltava varteenotettava poliitikko. Ihan kuin hänellä olisi itsellään siihen sanottavaa! Pitää aina miettiä, onko henkilöjuttu paras mahdollinen tapa tehdä mieltäsi aiheesta juttu. Mieti, mitä itse haluat selvittää tällä haastattelulla.”

6.3 Rita Tainola ja tuppisuuhaastateltava

”Jokaisesta haastattelusta syntyy juttu, vaikka haastattelu ei menisikään ihan putkeen. Kun haastattelin Robert de Niroa, hän vastasi vain kyllä tai ei. Silloin toimittajan pitää löytää itsestään voimaa saada haastateltavasta jotain irti. Jos haastateltava vastaa vain kyllä, sanon, että mitä kyllä? Ihmiset, jotka vastaavat vain parilla sanalla, haastavat toimittajan.”

6.4 Ninni Lehtniemi ja näkökulma hukassa

” Keksin mielestäni hyvän näkökulman politiikosta kertovaan henkilöjuttuun, mutta silloisessa työpaikassani ei sytytty siitä. Pyysin apua uuden näkökulman ideointiin, mutta esimieheni sanoivat vain, että teet vaan hyvän henkilöjutun, kyllähän sinä osaat. Koska haastateltava ei halunnut puhua yksityiselämästään, olisi pitänyt etukäteen tehdä paljon töitä, jotta olisimme keksineet, mikä henkilön muussa elämässä on juuri nyt kiinnostavaa. Hölisimme haastattelussa niitä näitä, eikä haastattelulla ollut selkeää fokusta. Jutusta ei tietenkään tullut onnistunutta.”

Kirjallisuutta aiheesta

Adams, S. & Hicks, W. 2001. Interviewing for journalists. Routledge. New York.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2004. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki University Press. Helsinki.

Häger, B. 2007. Intervjuteknik. Liber AB. Tukholma.

Miettinen, J. 1988. Toimitustyö. Journalistiksi suunnistautuvan oppikirja. Yliopistopaino. Helsinki.

Ramsey, J. E., Smith, R. D. & Whitaker, W. R. 2004. 2. uudistettu painos
Mediawriting: print, broadcast and public relations. Lawrence Erlbaum Associates.
New Jersey.

Randall, D. 2011. The universal journalist. 4. uudistettu painos. Pluto Press. Lontoo.

Räty, P. 1998. Henkilökuva ajan kuvana. Toimittajat: Kantola, A. & Mörä, T. Journalismia! Journalismia? WSOY, 137–150. Porvoo.

Suhola, A., Turunen, S. & Varis, M. 2005. Journalistisen kirjoittamisen perusteet. Oy Finn Lectura. Helsinki.